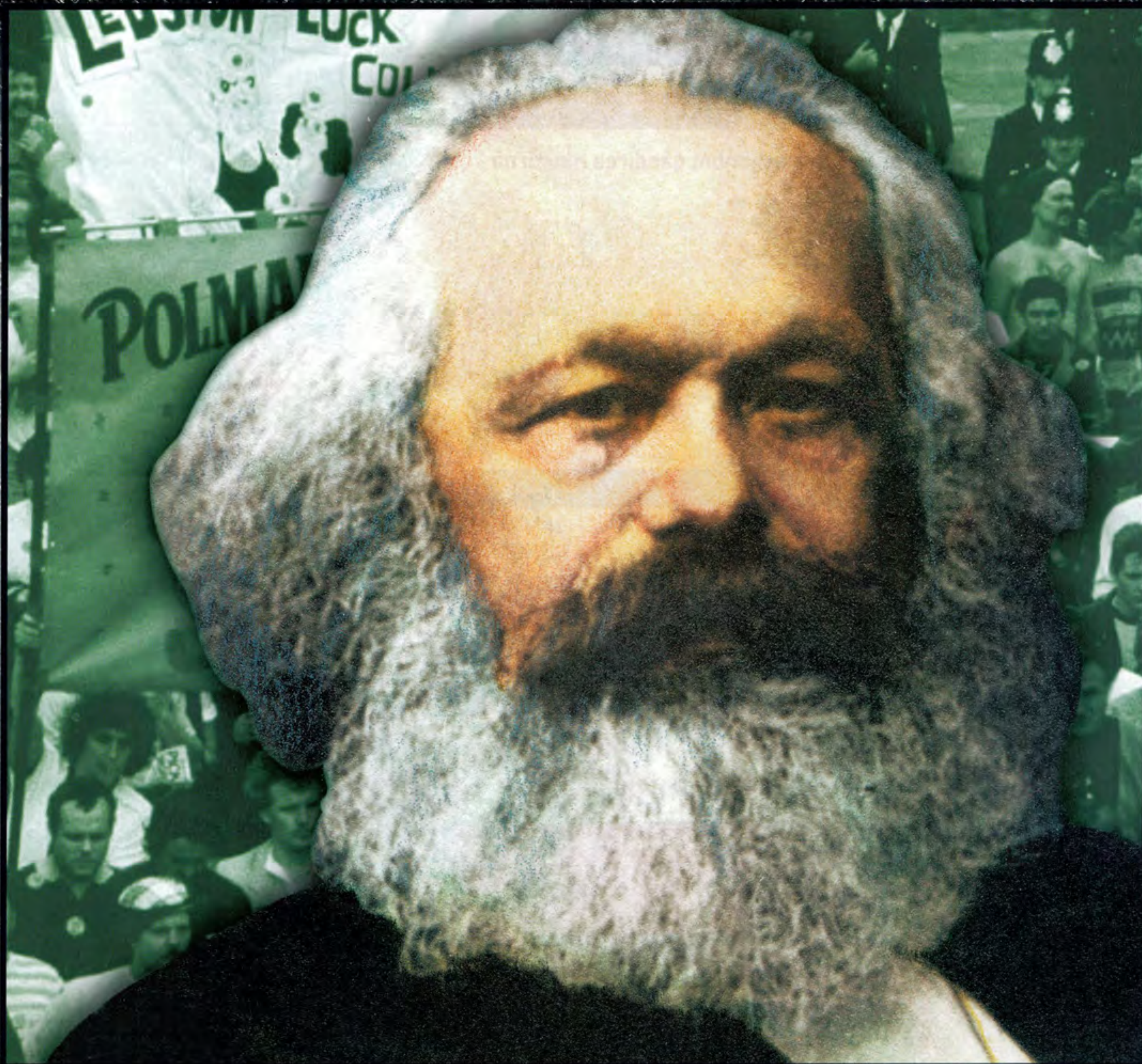
100 DE PERSONALITĂȚI

Oameni care au schimbat destinul lumii

Apariție săptămânală
5,99 LEI / 29,99 MDL

49

KARL MARX

DeAGOSTINI

100 DE PERSONALITĂȚI
Oameni care au schimbat destinul lumii

Karl Marx

Numărul 49

EDIȚIE SĂPTĂMÂNALĂ
EDITURA: De AGOSTINI HELLAS SRL
EDITOR: Petros Kapnistos
MANAGER ECONOMIC: Fotis Fotiou
MANAGER DE REDACȚIE ȘI PRODUCȚIE: Virginia Koutroubas
ADRESĂ: Vuliagmenis 44-46, 166 73 Atena
MARKETING MANAGER: Michalis Koutsoukos
PRODUCT MANAGER: Nasita Kortesa
COORDONATOR DE PRODUCȚIE: Carolina Poulidou
MANAGER DISTRIBUȚIE: Evi Boza
MANAGER LOGISTICĂ ȘI OPERAȚII: Dimitris Pasakalidis
COORDONATOR LOGISTICĂ ȘI OPERAȚII: Antonis Lioumis

ADAPTARE PENTRU LIMBA ROMÂNĂ:
Fast Translate, Best Communication Media SRL
DTP: RAY
TIPĂRIRE ȘI LEGARE: NIKI EKDOTIKI S.A.
DIRECTOR DE PRODUCTIE TIPOGRAFIE: STELIOS KRITSOTAKIS

IMPORTATOR: Media Service Zawada S.R.L
Country Manager: Mariana Mihălțan
Marketing Manager: Adina Bojică
Redactor: Gabriela Muntean
Distribution Manager: Dan Iordache
ADRESA: str. Louis Pasteur nr. 38, et.1, ap.5,
sector 5, București, România

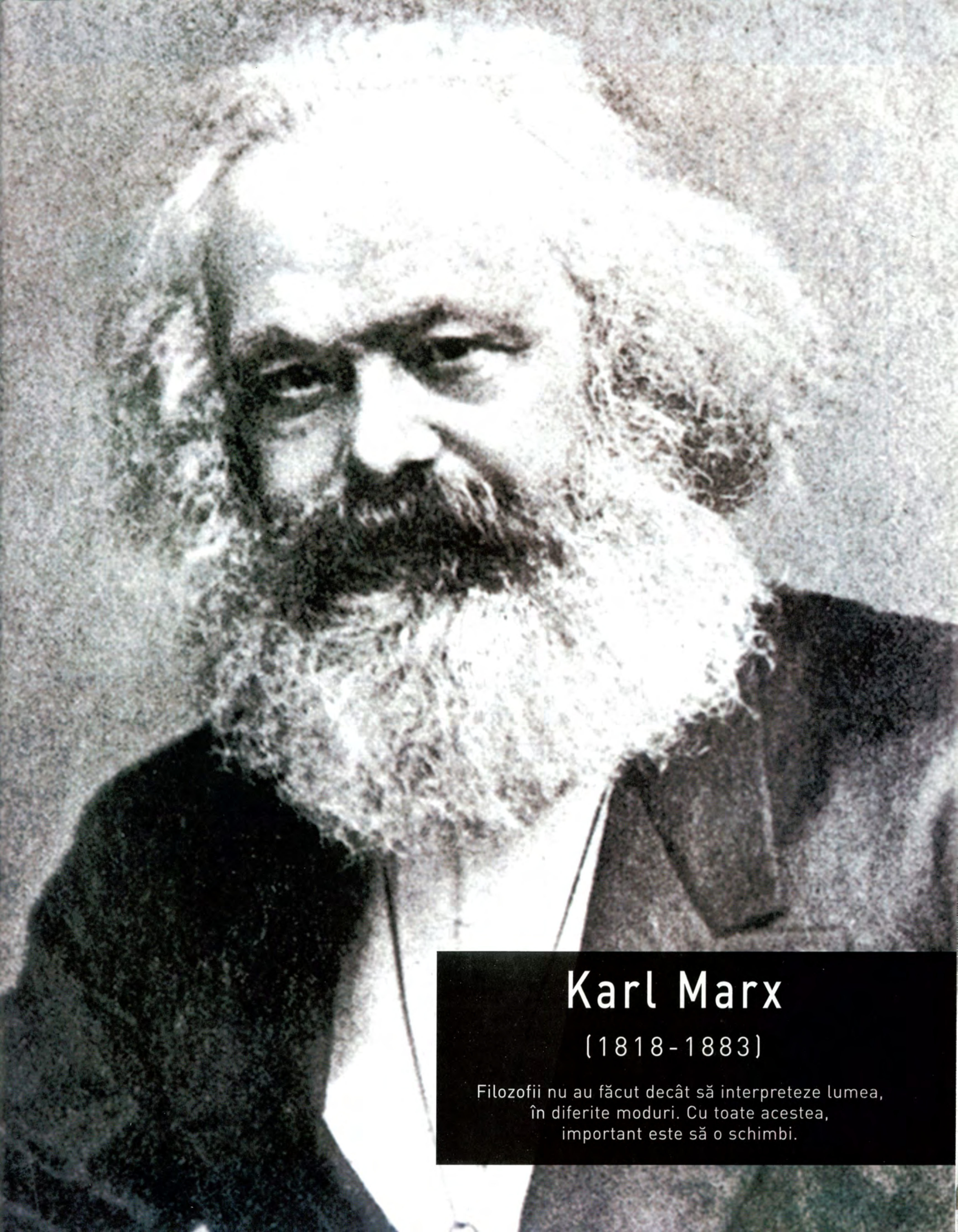
DISTRIBUITOR: Hiparion S.A.

ISSN: 1791-0765

Fotografii: Uniphoto Press, Corbis Japan, De Agostini Picture Library

Prețul numerelor
Prețul primului număr: 2,99 LEI/14,50 MDL
Prețul celui de-al doilea număr și al tuturor celorlalte numere: 5,99 LEI/29,99 MDL

Editorul își rezervă dreptul de a schimba ordinea publicării personalităților sau de a le înlocui cu altele.

Karl Marx
(1818-1883)
Filozofii nu au făcut decât să interpreteze lumea,
în diferite moduri. Cu toate acestea,
important este să o schimbi.

Karl Marx

Ce fel de viață a dus Karl Marx?

PROLOG

ÎN EUROPA SECOLULUI AL XIX-LEA, societatea capitalistă, fondată pe competiția liberă, s-a dezvoltat substanțial, iar pe lângă aceasta aveau să se nască multe contradicții și frământări la nivelul societății. Oamenii vor fi nevoiți să se confrunte cu recesiuni și crize economice periodice și, în același timp, cu o lipsă acută a locurilor de muncă. Aceasta va duce la dezvoltarea mișcărilor muncitorești și creșterea nemulțumirilor cu privire la sistemul monarhic de guvernare. În cele din urmă oamenii se vor ridica la luptă pe scena istorică și în timp ce vor aclama idealurile socialiste, din rândurile lor se va remarca un bărbat care îi va conduce pe o nouă cale, prin acțiunile și gândirea sa. Acest om a fost Karl Marx.

Gonit din propria sa patrie și privat de cetățenie, va trăi într-o sărăcie lucie, fiind în același timp hărțuit și de creditori. Își va petrece cea mai mare parte a timpului în sala de lectură a unei biblioteci dintr-o țară străină și, impulsionat de o voință nestăvilită, va scrie o lucrare de referință. Această lucrare și ideile conținute în ea va oferi discipolilor săi explicații pentru nenumărate fenomene sociale și va avea un efect covârșitor asupra istoriei secolului următor.

Așadar, ce fel de viață a dus Karl Marx?

TABEL CRONOLOGIC

1814	Napoleon I este înlăturat de la putere
1815	Înfiinţarea Confederaţiei Germane
1818	Se naşte Karl Marx
1835	Marx se înscrie la Universitatea din Bonn
1836	Marx se transferă la Universitatea din Berlin Marx o cere în căsătorie pe Jenny von Westphalen
1838	Moare tatăl lui Marx, Heinrich
1842	Marx lucrează în Köln pentru ziarul „Rheinische Zeitung" („Gazeta renană") Marx se întâlneşte pentru prima dată cu Friedrich Engels
1843	Marx se căsătoreşte cu Jenny von Westphalen
1844	Editarea „Analelor germano-franceze" („Deutsch-Französische Jahrbücher")
1845	Marx se mută în Bruxelles
1847	Fondarea unei alianţe a comuniştilor
1848	Izbucneşte Revoluţia din Februarie în Paris Înfiinţarea ziarului „Noua Gazetă Renană" („Neue Rheinische Zeitung")
1849	Marx se mută la Londra
1859	Este publicat volumul „Contribuţii la critica economiei politice" („Kritik der Politischen Ökonomie")
1863	Moare mama lui Marx, Henrietta
1864	Înfiinţarea Primei Internaţionale (Internaţionala I), denumită şi „Asociaţia Internaţională a Muncitorilor"
1867	Este publicat primul volum din „Capitalul" („Das Kapital")
1871	Proclamarea Comunei din Paris
1875	Este publicat volumul „Critica Programului de la Gotha" („Critique of the Gotha Program")
1876	Dizolvarea Primei Internaţionale
1881	Moare soţia lui Marx, Jenny
1883	Marx moare la Londra
1885	Este publicat cel de-al doilea volum din „Capitalul" („Das Kapital")
1889	Înfiinţarea celei de-A Doua Internaţionale
1890	Mişcarea muncitorească internaţională introduce sărbătorirea zilei de 1 Mai
1894	Este publicat cel de-al treilea volum din „Capitalul" („Das Kapital")
1895	Moare Friedrich Engels

Viața în sărăcie și lupta celui care a schimbat gândirea modernă

Ca rezultat al Revoluției Industriale au luat naştere noi principii economice fundamentale. Schimbările în economia societății au dus la crearea unui sistem de clase sociale care era diferit de statutul nobilimii şi al oamenilor din popor care a existat în timpul Evului Mediu. Aceştia erau capitaliştii şi muncitorii, burghezia şi proletariatul. Aceste clase sociale nu aveau nicio legătură cu diviziunea socială tradițională, naționalitatea sau legea; aceste clase s-au dezvoltat ca rezultat al fenomenului de nepătruns, obiectiv şi dur reprezentat de relațiile economice libere. Economia se hrănea din efortul muncitorilor şi administrarea capitaliştilor, iar Karl Marx îşi va utiliza talentul scriitoricesc pentru a critica aspru acest sistem, talent prin intermediul căruia putea să provoace acest sistem şi în acelaşi timp să şi lupte cu el. Ce anume l-a pus în mişcare pe acest om şi ce anume i-a inspirat viziunea fără precedent?

▲ Un portret al lui Karl Marx din perioada în care se afla la Universitatea din Bonn. Își neglija studiile, în schimb își petrecea marea parte a timpului la petreceri.

Dragostea unui tânăr „amețit"

Fiul unui avocat

La începutul secolului al XIX-lea se încheia era lui Napoleon Bonaparte, un personaj care cucerise Europa, utilizându-și incomparabilul talent militar și cunoștințele politice. Napoleon se autoproclamase împărat al Franței în anul 1804; rând pe rând, statele europene au fost implicate în războaiele napoleoniene. Cu toate acestea, sistemul său de conducere a Europei nu va dura mult timp și, până în anul 1813, se va prăbuși. Deși a fost o domnie scurtă, diferitele state aflate sub autoritatea lui Napoleon au experimentat schimbări rapide în sistemele naționale administrative în această perioadă. Germania fusese împărțită în aproximativ 300 de state mărunte, dar odată cu Congresul de la Viena care s-a ținut între 1814 – 1815, a fost înființată Confederația Germană, un nou sistem politic intrând astfel în funcțiune în Europa.

Karl Marx s-a născut la data de 5 mai 1818, la doar câțiva ani după Congresul de la Viena, în micul oraș Trier din Prusia renană, regiunea Confederației Germane care deținea o poziție de supremație. Casa în care s-a născut fusese construită pe o stradă de-a lungul râului Moselle. Era doar o locuință temporară pe care tatăl lui o împrumutase cu doar o lună înainte ca fiul său se nască și pe care au părăsit-o după ce băiețelul a împlinit vârsta de doi ani. Heinrich era avocat și câștigase încrederea locuitorilor orașului; în plus, era un intelectual care fusese puternic influențat de filozofia Iluminismului european care se dezvoltase sub domnia lui Napoleon. Mama sa, Henrietta, avea în grijă întreaga familie. Părinții lui Marx erau evrei

Străvechiul oraș Trier, localizat în partea vestică a Germaniei, este orașul din Țara Rinului cu cea mai bogată istorie. Podurile în stil roman trec peste râul Moselle care curge înaintea orașului.

și, până în anul 1826, vor fi binecuvântați cu patru fii și cinci fiice. Karl era cel de-al treilea copil, însă din cauza faptului că fratele său mai mare murise de mic, el a devenit, de fapt, cel mai mare băiat al familiei și se aștepta ca el să devină moștenitorul tatălui său.

Un camarad din copilărie

În anul 1830, Karl, în vârstă de 12 ani, va intra la o școală secundară, „Gymnasium", din Trier. Se pare că obținea rezultate deosebite ca elev, dar nu era deloc sociabil și nu petrecea prea mult timp cu prietenii săi. Unul dintre cei câțiva prieteni pe care îi avea era Edgar von Westphalen. Karl îl cunoștea încă dinainte de a se înscrie la școala secundară. Tatăl lui Karl, Heinrich și tatăl lui Edgar, baronul Ludwig von Westphalen erau prieteni foarte buni, motiv pentru care băieții acestora au devenit camarazi de joacă încă de când erau foarte mici.

Baronul von Westphalen provenea dintr-o familie nobiliară și era un funcționar de rang înalt din guvernul prusac, dar aceasta nu îl făcea deloc arogant sau înfumurat; asemeni tatălui său, Karl va fi influențat, în mod considerabil, de von Westphalen. De asemenea, baronul începuse să fie tot mai atent la fiul precoce al bunului său prieten, Friedrich Marx. Karl va deveni un pasionat înflăcărat al lui William Shakespeare, pasiune pe care o va păstra pe întreg parcursul vieții sale, lucru care s-a datorat și influenței baronului von Westphalen, care era un adevărat iubitor de literatură.

◂ Bonn este orașul natal al lui Ludwig van Beethoven. În imagine este înfățișată Universitatea din Bonn, situată în apropierea râului Rin. Karl Marx și-a petrecut un an plin de distracții aici, în perioada de studenție și va fi apoi transferat la Universitatea din Berlin.

Soții von Westphalen aveau o fiică, numită Jenny, care era cu cinci ani mai mare decât Edgar; încă din copilărie, aceasta se împrietenise cu sora lui Karl, Sophie.

În cele din urmă, între Karl și Jenny avea să se înfiripe o relație mult mai serioasă decât cea de prietenie din copilărie.

În anul 1835, Karl a absolvit cursurile școlii secundare. Înainte de aceasta, el înaintase o teză succintă care sublinia gândurile unui „tânăr" cu privire la alegerea meseriilor. Acest eseu era o dovadă a abilității sale în ceea ce privește scrisul și a inteligenței sale scânteietoare; conținutul tezei evoca ideile personalităților de seamă ale iluminismului francez care prețuiau, înainte de orice, rațiunea.

Fiul risipitor

Karl și-a continuat studiile în cadrul școlii de drept a Universității din Bonn și, inițial, părea foarte pornit în a-și urma învățătura cu seriozitate, mai ales că tatăl său îl sfătuise să nu se străduiască prea mult și să nu se epuizeze învățând; de fapt, singurul mod în care Karl se epuiza era alături de prietenii săi de școală la petreceri. Karl era vice-președintele unui club dedicat petrecerilor de salon și care era alcătuit din prieteni care, asemeni lui Karl, proveneau din orașul Trier, iar maxima după care se ghidau era aceea că trebuie să bea cât mai frecvent cu putință. Karl s-a dedicat acestei îndeletniciri în fiecare seară, uneori cu atât de multă ardoare încât tulbura liniștea, atrăgând deseori atenția forțelor de ordine; astfel de ocazii se încheiau cu o zi la închisoare.

Acest stil de viață l-a îngrijorat pe tatăl lui Karl care avea mari speranțe pentru fiul său, astfel încât s-a decis să îl transfere la Universitatea din Berlin. Karl a fost anunțat că anul său de dezmăț ca student al Universității din Bonn avea să se încheie. Tatăl spera că, în sfârșit, fiul său se va concentra pe studii, dar așteptarea avea să îi fie năruită în scurt timp. Și aceasta deoarece fiul său se îndrăgostise.

Jenny von Westphalen, tânăra de care se îndrăgostise Karl era descrisă ca fiind cea mai frumoasă dintre frumoasele din Trier. Tânara de 22 de ani refuzase propunerile de căsătorie ale mai multor tineri din Trier, alegându-l în schimb ca viitor soț pe prietenul ei din copilărie, Karl, care era cu patru ani mai tânăr decât ea. În timpul vacanței sale de vară, departe de școală, în anul 1836, Karl s-a întors în orașul său natal și i-a mărturisit lui Jenny sentimentele sale. Cei doi și-au făcut jurăminte de căsătorie, fără a cere binecuvântarea niciunuia dintre părinți.

Karl le-a adus la cunoștință cu bucurie părinților săi angajamentul său de căsătorie; este limpede că această căsătorie putea fi privită ca fiind nepotrivită, din punct de vedere al diferențelor de clasă socială dintre cele două familii. În plus, Karl era încă student. Căsătoria ar fi adus astfel și o oarecare instabilitate financiară. Aceste circumstanțe i-au determinat pe părinții lui Jenny să refuze cu dispreț ideea propunerii de căsătorie. De îndată ce refuzul a fost exprimat clar, cei doi și-au dat seama că nu se va produce nicio schimbare în situația din jurul lor și că nu va exista nicio cale prin care să primească binecuvântarea din partea părinților prea curând.

▾ Casa în care s-a născut Karl Marx în Trier. Va fi apoi achiziționată de Partidul Muncitoresc Social Democrat German, în prezent funcționând ca muzeu dedicat vieții și perioadei în care a trăit Karl Marx.

Din culise

GÂNDIREA SOCIALISTĂ ÎNCĂ NEDEZVOLTATĂ

În perioada în care Karl Marx era adolescent, între anii 1830 și 1840, o mișcare muncitorească în ascensiune câștiga tot mai mult teren în țările industrializate dezvoltate, precum Anglia și Franța. În scurt timp, clasa muncitoare (proletariatul) va juca un rol important pe scena istorică. Chiar și în Germania, care se afla în urma țărilor sus-menționate în ceea ce privește dezvoltarea industrială, conștiința de clasă începuse să se dezvolte printre muncitorii din fabricile din industria manufacturieră.

În mijlocul tuturor acestor evenimente, filozofii subliniau contradicțiile dintre capitalism și idealurile socialiste adoptate, lucru care rezona cu ideile proletarilor. Acestea urmau să dea naștere „socialismului utopic". Printre personalitățile reprezentative ale mișcării socialiste utopice se numărau englezul Robert Owen și francezii Charles Fourier și Claude Henri de Rouvroy Saint-Simon. Idealurile pe care le-au îmbrățișat se bazau pe o înțelegere incompletă a capitalismului și din această cauză acest socialism utopic nu s-a putut transforma într-un plan de acțiune fezabil pentru proletariat. Ideile lor au fost parțial ridiculizate ca fiind „utopice", probabil și din cauza faptului că nu se bazau pe logica necesară pentru a conduce la rezultate posibile și realiste, necesare pentru a produce o schimbare reală. Pe măsură ce filozofia marxistă începea să capete contur, condițiile sociale care au reprezentat un obstacol în calea îndeplinirii obiectivelor socialiste vor fi înlăturate.

▸ Saint-Simon, filozof francez, susținător al socialismului utopic. A fost unul dintre primii teoreticieni ai socialismului și s-a născut într-o familie renumită de nobili francezi.

Botezul în gândirea filozofică clasică

▲ Un portret al lui Jenny von Westphalen, soția lui Marx și cea mai mare iubire a vieții sale. Se spune că această pictură a fost realizată cam în perioada în care aceasta avea 35 de ani. Până să se căsătorească, locuise cu mama sa în Bad Kreuznach.

Străzi din Köln și catedrala ce reprezintă simbolul orașului. În perioada în care trăia Karl Marx, Köln era cel mai mare și cel mai prosper oraș din Renania, fiind un important centru economic și industrial.

O pătimașă forță a argumentului

DUPĂ CE A FOST TRANSFERAT la Universitatea din Berlin, Marx nu s-a concentrat pe studiu, în schimb umplea marginile paginilor din caietele sale cu numele „Jenny" sau scria poeme în secret și i le trimitea acesteia; nu făcea nimic altceva decât să se gândească la femeia pe care o iubea. Heinrich Marx era pur și simplu uluit văzând cât de îndrăgostit era fiul său, astfel încât i-a dat acestuia binecuvântarea de a se căsători cu Jenny înainte ca familia von Westphalen să facă același lucru.

◄ Regele Friedrich Wilhelm al IV-lea al Prusiei. Era figura centrală a mișcării reacționare împotriva democratizării. A implementat promulgarea unei constituții prin propriul său decret regal și a avansat modernizarea Prusiei prin intermediul autorității cancelariei sale.

Marx era de-a dreptul înfocat în dragostea sa față de Jenny, însă, în același timp, a început să trateze studiile cu mai multă seriozitate. Îl interesa în special Georg Hegel, figura centrală a filozofiei germane la acea vreme. Hegel propusese o metodă dialectică revoluționară de gândire și, după moartea sa, discipolii săi s-au împărțit în facțiuni de dreapta și de stânga, luptându-se pentru a hotărî care sunt moștenitorii de drept ai lui Hegel. Marx intrase la universitate pentru a studia inițial dreptul, însă argumentele filozofiei hegeliene erau pentru Marx, căruia îi plăceau nespus dezbaterile, o tendință irezistibilă în gândirea intelectuală.

Marx a devenit membru al unui grup intitulat „Doktor Club" care organiza întâlniri de noapte în saloane, întâlniri în timpul cărora se bea alcool și se dezbăteau aspecte filozofice și altele asemănătoare. Acest grup făcea parte din facțiunea de stânga a succesorilor lui Hegel, care se mai numeau și „tinerii hegelieni"; însă membrii grupului „Doktor Club" erau, de asemenea, băutori îndrăzneți care debordau de vigoare tinerească. Marx a devenit total absorbit de aceste zile petrecute în cadrul grupului „Doktor Club", cu alcool și dezbateri.

Într-o scrisoare pe care i-a trimis-o tatălui său, la data de 11 noiembrie 1837, Marx mărturisea că renunțase la drept în favoarea studiului filozofiei. Înfuriat, în replică, tatăl său deplângea faptul că a renunțat la drumul prin care putea obține o slujbă bună. Când Marx a primit replica mânioasă și plină de mustrare a tatălui său, acesta din urmă se îmbolnăvise de tuberculoză. Peste nici jumătate de an, tatăl lui Marx va muri; fiul său va inventa o scuză și nu va participa la înmormântarea acestuia. În acest moment, Marx este absorbit total de filozofie; întrerupsese deja orice legătură cu familia sa și singura semnificație pe care o avea moartea tatălui său pentru el era aceea de eliberare de sub presiunea părintească.

Obținerea unei slujbe în lumea reală

Marx a abandonat complet studiile care i-ar fi putut oferi șansa de a deveni avocat și era tot mai implicat în activitatea sa la „Doktor Club". Unul dintre membrii acestui club era Bruno Bauer, teolog în cadrul Universității din Berlin. În timp ce lucra ca asistent la catedra de teologie, acesta a declarat public că este ateist, lucru pentru care conducerea universității i-a cerut socoteală, după care l-a înlăturat de la catedra de teologie.

În anul 1840, la un an după ce Bauer a fost eliminat de la catedra de teologie, Friedrich Wilhelm al IV-lea, care devenise rege al Prusiei, a început să intensifice opresiunea asupra celor care nu erau adepții religiei statale. Din cauza acestei influențe, libertatea academică în cadrul Universității din Berlin încetase să mai existe. Dezgustat de acest nou mediu universitar, Marx a renunțat să mai participe la cursuri. În schimb și-a concentrat eforturile asupra scrierii de teze care i-ar fi putut aduce calificările necesare pentru a deveni asistent. Bauer, care își găsise de lucru ca asistent la Universitatea din Bonn, i-a recomandat lui Marx să devină profesor. Teza pe care Marx o finalizase nu va fi înaintată la Universitatea din Berlin, ci la cea din Viena care a reacționat pozitiv, aprobându-i lucrarea și recompensându-l cu un doctorat în domeniul filozofiei. Viața de student a lui Marx se apropia de sfârșit.

După ce a absolvit, Marx a pornit spre Bonn pentru a se întâlni cu prietenul său, Bauer. Acesta fusese expulzat încă o dată din universitate, astfel încât Marx nu își mai putea găsi o slujbă utilizându-l pe Bauer ca intermediar. Cu toate acestea, Marx avea experiență ca reporter în presa scrisă deoarece scrisese câteva articole pentru o publicație fondată de Arnold Ruge, membru al „Doktor Club". Marx simțise că are anumite perspective în jurnalism și a început să caute o slujbă în acest domeniu.

În foarte scurt, va avea posibilitatea de a face exact acest lucru. În redacția „Gazetei renane" („Rheinische Zeitung") care apărea în Köln se aflau mai mulți foști membri ai „Doktor Club", cu toții pe deplin convinși de talentul scriitoricesc al lui Marx. În foarte scurt timp, l-au invitat să lucreze pentru ziar ca redactor-șef. Marx și-a stabilit domiciliul în Köln și a început să lucreze cu râvnă, dând tot ceea ce putea mai bun pentru noua sa profesie jurnalistică.

Omul-cheie

LUDWIG FEUERBACH

Alături de Hegel, Ludwig Feuerbach era unul dintre filozofii care au avut o influență covârșitoare în modelarea gândirii tânărului Karl Marx. Dacă hegelianismul era punctul de pornire al incursiunii lui Marx în filozofie, atunci se poate spune că Feuerbach este cel care a reprezentat un moment de răscruce în traseul intelectual al lui Karl Marx.

Feuerbach s-a născut în anul 1804 în Landshut, Germania. A studiat teologia în Heidelberg și Berlin. Influența lui Hegel l-a făcut pe Feuerbach să se tranfere la catedra de filozofie a Universității din Erlangen, însă, în cele din urmă, Feuerbach avea să îi aducă critici lui Hegel. Astfel, el a formulat o analiză critică a religiei, pivotul filozofiei hegeliene și, pornind de la aceasta, a creionat propria sa teorie a materialismului. Feuerbach a criticat creștinismul ca fiind egoist și inuman, atrăgându-și astfel asupra sa antipatia autorităților. Repercusiunea acestui fapt a fost pierderea postului său de asistent universitar în anul 1832, după care se va dedica integral activităților sale scriitoricești. Cea mai importantă contribuție a sa adusă literaturii este „Esența creștinismului" („Das Wesen des Christentums"); această lucrare va deveni „Biblia" „tinerilor hegelieni". Marx a aderat și el la teoria materialistă a lui Feuerbach, până când a plecat din Germania, însă după ce a luat contact cu filozofia politică din Paris, și-a planificat să se depărteze de asociația de idei din trecut cu Feuerbach; alături de Friedrich Engels a dezvoltat o paradigmă filozofică independentă care va avea un impact real asupra societății.

După falimentul unei fabrici de ceramică administrate de soția sa, în anul 1860, Feuerbach își va petrece amurgul vieții în sărăcie; va muri în anul 1872.

„Gazeta renană" („Rheinische Zeitung") fusese inițial un ziar cu caracter reformist și anti-guvernare. Marx deținea exact acel tip de talent rar pe care ziarele îl găseau cu greu și la scurt timp după ce a fost chemat să lucreze în redacție, tonul editorial al „Gazetei renane" a devenit rapid mult mai radical, făcând ca publicația să devină treptat tot mai cunoscută. În cele din urmă, ziarul își va atrage asupra sa furia autorităților ceea ce va conduce la interzicerea publicării. După ce a avut un schimb de cuvinte, fără să obțină un rezultat cu cenzorii, dezgustat de această încercare neproductivă, Marx va demisiona din funcție cu o zi înainte ca „Gazeta renană" să înceteze să mai apară.

Între timp, Arnold Ruge își continua planurile de a se muta în Franța și a început publicarea unei noi reviste. Publicația sa a atras, de asemenea, mânia autorităților care au interzis-o. Ruge i-a propus lui Marx să vină să lucreze ca editor pentru noua sa publicație „Analele germano-franceze" („Deutsch-Französische Jahrbücher"), iar Marx a primit oferta bucuros. Marx a început să se pregătească pentru noul loc de muncă. Încrederea lui Marx în ideea de a-și folosi condeiul pentru a-și câștiga existența câștiga tot mai mult contur; tot în această perioadă, reușește să își aducă îndelung așteptata mireasă în noua sa casă. La data de 19 iunie 1843, Karl Marx și Jenny von Westphalen se căsătoreau într-o biserică din micuțul orășel Bad Kreuznach. Singurii membri ai familiei care au participat au fost mama lui Jenny și fratele ei mai mic, Edgar; însăși ceremonia a fost extrem de simplă. Marx fremăta de bucuria căsătoriei și de noul său sens în viață; cei doi tineri s-au stabilit la Paris, centrul intelectual al Europei.

▲ Feuerbach, părintele filozofiei materialiste germane. Tatăl acestuia era un jurist recunoscut.

Un oraş al întâlnirilor şi al despărţirilor

De îndată ce a ajuns la Paris, va începe să lucreze cu Ruge, fără ezitare. Primul număr din „Analele germano-franceze" a fost publicat la Paris, în luna februarie a anului 1844; Marx însă va fi dezamăgit și de colaborarea cu Ruge. Și aceasta deoarece Ruge nu se dezvoltase deloc intelectual față de perioada în care era membru al „Doktor Club". Filozofia sa era incapabilă să devieze de la strictețea gândirii hegeliene; între Ruge cel de acum și Ruge cel de odinioară care petrecea alături de ceilalți teribiliști ai „Dokotr Club" era o diferență aproape insesizabilă.

Pe de altă parte, Marx era acum expus gândirii socialiste franceze în mediul său intelectual din Paris și cercetase lucrările unor economiști clasici ai Angliei, precum Adam Smith. Începuse, așadar, să fie atras de filozofia socialistă care își avea fundamentul în principiile și metodologia științei. Antagonismul dintre cei doi s-a adâncit, ceea ce a dus la încetarea apariției „Analelor germano-franceze".

Această perioadă se pare că a fost semnificativă pentru Karl Marx din mai multe puncte de vedere. În primul rând, se crease fundamentul care avea să constituie viziunea asupra lumii în concepția lui Karl Marx. Începuse să se contureze o filozofie care nu era tributară nici lui Hegel, nici figurii centrale a „tinerilor hegelieni", Ludwig Andreas Feuerbach, ci o filozofie unică pentru Karl Marx.

Un alt aspect semnificativ pentru această perioadă a fost faptul că Marx a avut posibilitatea de a se întâlni cu diverse personalități în Paris. Astfel, el a avut oportunitatea de a-i întâlni personal pe tinerii lideri ai unor mișcări, precum socialistul francez Pierre Joseph Proudhon sau anarhistul rus Mihail Alexandrovici Bacunin. De asemenea, Marx a avut posibilitatea de a lega o prietenie strânsă cu Heinrich Heine, care deja devenise renumit datorită lucrărilor sale poetice. Marx și Jenny se vor întâlni deseori cu Heine și soția acestuia. În plus, tot în această perioadă, la Paris, Marx avea să întâlnească un om a cărui influență este imposibil de omis într-o discuție referitoare la viața sa. Este vorba despre Friedrich Engels, care în acea perioadă era și el colaborator la „Analele germano-franceze". Cei doi avuseseră o întâlnire cu doi ani în urmă în redacția „Gazetei renane" („Rheinische Zeitung"), dar „Analele germano-franceze" le vor da posibilitatea unei întâlniri prin intermediul căreia vor deveni reciproc conștienți de talentul fiecăruia. Acest moment a marcat începutul unei legături durabile.

▼ Străzi în Parisul anului 1843, perioadă în care Karl Marx s-a mutat aici. Aceasta este o fotografie rară și valoroasă, realizată de William Henry Talbot, supranumit părintele fotografiei moderne.

De la teorie la realitate

Împărțind compania cu facțiunea de stânga a hegelienilor

Marx nu va primi remunerația financiară pe care o anticipase din partea „Analelor germano-franceze" din cauza eșecului înregistrat de această publicație; acest lucru va face ca alături de soția sa să treacă printr-o perioadă grea. Pentru a înrăutăți lucrurile, poliția i-a cerut să părăsească Franța. Guvernul prusac fusese obligat de articolele critice ale expatriaților germani (printre care se număra și Marx), în Paris, în ziarul radical „Vorwärts" („Înainte") să preseze guvernul francez pentru a-i expulza pe cei asemeni lui Marx.

În luna februarie a anului 1845, Marx s-a mutat împreună cu familia: soția sa, prima sa fiică, Jenny Caroline și servitoarea Helene – în Bruxelles, Belgia. Familia Marx trecea printr-o perioadă de criză financiară, astfel încât nu își putea permite nici măcar cheltuielile de mutare; cu ajutorul lui Friedrich Engels, familia a reușit să strângă din greu banii necesari.

Și Engels se va muta în Bruxelles, continuând să colaboreze cu Marx. În perioada 1845 – 1846, cei doi vor reuși să încropească viziunea lor istorică unică, intitulată „materialism istoric". Conform acestei viziuni, diferitele legături materiale și economice într-o societate reprezintă forțele motrice care au creat istoria. În această perioadă, Marx va renunța la cetățenia prusacă și își va petrece tot restul vieții ca apatrid, fără cetățenia unei țări anume.

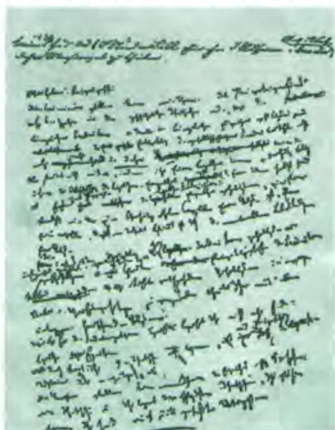
Nașterea comunismului

Activitățile lui Marx în Bruxelles nu se vor limita doar la ceea ce acumulase prin studiu. Și aceasta deoarece, în acest moment, Marx și Engels ajunseseră la concluzia că teoria nu este nimic altceva decât o busolă a acțiunilor concrete.

Cei doi se vor implica într-o organizație secretă a exilaților germani, numită „Bund der Gerechten" („Liga celor drepți"), făcând eforturi deosebite în vederea impulsionării membrilor acesteia la acțiune. Astfel, organizația a fost transformată într-o alianță a celor care aderau la „socialismul științific" al lui Marx și Engels, o ideologie pe care o considerau opusă „socialismului utopic" care o precedase. Acest „socialism științific" se va transforma în marxism și comunism. „Bund der Gerechten" va deveni Liga Comuniștilor.

Un portret care îi înfățișează pe Marx și Engels la întâlnirea acestora într-o cafenea din Berlin.

Un manuscris al „Manifestului comunist", scris de mână de către Marx.

Fiicele lui Marx: Jenny Caroline (stânga), alături de sora sa, Laura.

Prima importantă convenție a Ligii Comuniștilor a fost organizată în Londra, în luna iunie a anului 1847. Totuși, Marx nu a participat la această convenție istorică deoarece nu își putea permite cheltuielile de călătorie la Londra. Familia Marx era sărăcită și deși veniturile nu crescuseră, noi membri veneau pe lume în sânul acesteia. Cea de-a doua fiică a lui Marx, Laura, s-a născut în anul 1845, iar primul fiu, Edgar, în anul 1847. Lui Marx îi plăceau copiii și era extrem de bucuros la nașterea fiecăruia dintre ei; viața însă era tot mai grea pentru familia sa. Soția sa, Jenny nu își mai vedea capul de treburi, încercând să amelioreze criza financiară a familiei pe cât îi stătea în putință, în același timp având grijă și de copii; în plus, se pare că îndeplinea și atribuțiile unei secretare pentru soțul ei, corectându-i manuscrisele și scriind scrisori pe care acesta i le dicta.

Cea de-a doua întâlnire a Ligii Comuniste va fi organizată în lunile noiembrie și decembrie ale anului 1847. De această dată, Marx a reușit să facă rost de banii necesari pentru călătorie și a pornit spre Anglia, ajungând, împreună cu Engels în Londra, orașul în care se ținea convenția. Tema acestei întâlniri va fi stabilirea unei platforme sau a unei declarații a misiunii centrale a Ligii Comuniste. La această convenție, Marx și Engels vor deveni centrul atenției prin forța personalităților lor, fiind astfel însărcinați să redacteze un manifest al Ligii Comuniste.

În cazul în care nu li se trasa nicio direcție, muncitorii, care reprezentau o mare parte din membrii ligii, aveau tendința de a gravita spre socialismul utopic în defavoarea socialismului științific al lui Marx și Engels.

De asemenea, Marx considera că este posibil ca oamenii simpli să nu fie dispuși să îmbrățișeze imediat comunismul. A scris manifestul organizației, având în minte acest lucru. Astfel, a ales o manieră de redactare care să fie pe înțelesul mai multor categorii de oameni. Rezultatul va fi publicat în luna februarie a anului 1848 și se va intitula „Manifestul comunist".

Ordinul de a părăsi orașul Bruxelles

„Manifestul comunist" a creat baza pe care se va construi întregul sistem de gândire comunist de mai târziu. Era o sinteză de teorie econo-

CLIPE PERSONALE

LUPTĂTORUL MARX

Se spune că Marx era genul de persoană care considera intolerabile orice teorii care contraziceau propriile sale teorii, iar acest aspect intransigent al caracterului său este evidențiat atât de lucrările sale ca autor, cât şi de acțiunile şi declarațiile sale.

Din cauza acestor trăsături, în cele din urmă Marx se va certa şi se va despărți de majoritatea prietenilor şi aliaților săi, printre care Bruno Bauer şi Arnold Ruge. Lista oamenilor care se vor desprinde de Marx se va extinde şi, în cele din urmă, îl va include şi pe revoluționarul rus, Mihail Alexandrovici Bacunin.

Marx era incapabil să se poarte cuviincios, chiar şi în preajma prietenilor apropiați de care încă nu se îndepărtase. În cele din urmă va ajunge să se certe chiar şi cu prietenul şi aliatul său, Engels. Marx îi va scrie acestuia o scrisoare în care îşi va cere iertare, reuşind să îşi recâştige prietenul.

▸ Familia Marx a fost însoțită de către poliția belgiană până la frontieră, după care familia a fost expulzată din țară.

mică, filozofie și gândire socialistă. Descria luptele de clasă care au oferit societății o anumită structură și au formulat și o definiție a comunismului. Cu toate acestea, Marx nu a intenționat să scrie o lucrare clasică fără sfârșit; intenționase să scrie un pamflet dedicat proletariatului Europei din acel moment al istoriei. Lucrarea se încheie cu celebrele cuvinte: „Proletari din toate țările, uniți-vă!".

Cu toate acestea, la momentul publicării, se poate spune că, într-un fel, lucrarea nu mai era de actualitate, întrucât proletariatul din Paris se răsculase și instigase la revoltă în Paris, în luna februarie a anului 1848, cu foarte puțin timp înainte de publicarea „Manifestului comunist". Acest moment este cunoscut în istorie drept Revoluția din Februarie.

Revoluția a avut un efect de propagare, răspândindu-se în întreaga Europă, ajungând în cele din urmă și în Bruxelles. Guvernul belgian era sensibil la ideea intrării în țară a unor idei revoluționare, astfel încât au fost luate măsuri defensive. Acestea vor îmbrăca forma opresiunii asupra indivizilor pe care guvernul îi considera un pericol pentru ordinea publică.

Într-o zi de martie, în anul 1848, Marx reușește să se întoarcă în Franța după ce fusese notificat că este expulzat din Belgia; însă înainte de aceasta, a fost arestat de poliție. Și-a petrecut o noapte în închisoare, împreună cu soția sa, cei doi fiind, o dată în plus, anunțați că trebuie să părăsească țara. Au fost eliberați din închisoare cu condiția de a îndeplini acest ordin.

Marx și-a părăsit casa și a plecat spre Paris. În mod ironic, guvernul care îl expulzase odinioară din Franța fusese răsturnat, iar granițele țării erau acum deschise celor asemeni lui Marx. Urma să se stabilească în Paris, împreună cu soția și copiii săi, după ce a primit o scrisoare de bun venit din partea guvernului revoluționar provizoriu.

O imagine contemporană înfățișând Revoluția din Februarie din Franța.

O lucrare dedicată sărăciei

Un articol scris în cerneală roşie

Revoluția din Franța era exact ceea ce așteptaseră comuniștii. Sediul central al Ligii Comuniștilor va fi mutat la Paris, iar Marx va începe să îi organizeze pe proletarii germani exilați pentru a consolida liga. Marx va intra într-o dispută cu alți lideri comuniști cu privire la cea mai bună modalitate de a mobiliza proletarii comuniști radicali.

Revoluția se răspândea cu repeziciune din Franța în Germania. Violențele au izbucnit în momentul în care cetățenii germani au solicitat un stat-națiune german unit pentru a înlocui Confederația Germană. În istorie acest eveniment este denumit Revoluția din Martie 1848. Marx s-a întors în tărâmurile natale, alături de Engels și de alți germani, pentru a participa la revoluția din patria lor. S-au ascuns în Köln și publicau clandestin „Neue Rheinische Zeitung" („Noua gazetă renană"). Investitorii adunați de Engels erau în mare parte membri liberali ai burgheziei și, de aceea, atât Engels, cât și Marx prevedeau că aceștia vor fi alarmați dacă cei doi își vor exprima adevărata filozofie. În consecință, cei doi au fost nevoiți să își tempereze atitudinea.

Chiar și așa, ziarul a devenit extrem de cunoscut și inevitabil a atras atenția guvernului prusac. Acesta a ordonat ca ziarul să își înceteze activitatea, iar Marx, deoarece nu avea cetățenie prusacă, să părăsească teritoriul Prusiei. Marx s-a întors la Paris împreună cu familia sa, iar ultimul număr din „Noua gazetă renană" a fost publicat în mod provocator cu cerneală roșie.

▲ Comitetul editorial al „Neue Rheinische Zeitung" („Noua gazetă renană"). Marx părea să dețină puteri dictatoriale asupra conținutului ziarului în ciuda existenței unui comitet editorial.

▼ Servitoarea lui Karl Marx, Helene Demuth.

Exil în Londra

Situația în Franța se schimbase considerabil în perioada în care Marx se aflase în țara natală. Guvernul revoluționar se afla în retragere, iar Marx avea două posibilități: fie să se mute într-o zonă rurală din Franța, fie să părăsească această țară. A ales cea de-a doua variantă, dar opțiunile privind noua destinație erau limitate. În cele din urmă, Marx se va stabili în Anglia. Teoria revoluționară din Anglia era reprezentată de idei învechite, însă era o țară atractivă datorită lipsei constrângerilor în ceea ce privește libertățile individului.

În luna august a anului 1849, Marx și-a stabilit reședința în Londra; după câteva săptămâni vor sosi aici soția lui, care era însărcinată și cei trei copii. Traseul vieții lor ca exilați va găsi, în cele din urmă, o anumită stabilitate în Londra. Cu toate acestea, vor fi la fel de săraci și se vor lupta cu greutățile ca întotdeauna.

Familia Marx ajunsese în această stare de sărăcie lucie din cauza faptului că trebuia să înapoieze un împrumut primit în perioada proiectului acum apus, „Rheinische Zeitung". Au fost nevoiți să își vândă toate obiectele de valoare pe care le deți-

Versiune diferită

SUSPICIUNI CU PRIVIRE LA UN COPIL ASCUNS

Servitoarea lui Marx, Helene Demuth a rămas lângă familia Marx, chiar şi atunci când aceasta se muta din ţară în ţară de fiecare dată când Marx era expulzat. Deseori, stăpânul ei sărăcit nu o putea plăti. Cu toate acestea, ea a rămas loială familiei, care se baza pe ea şi o considera o excelentă bucătărească şi servitoare.

În luna iunie a anului 1851, Helene a născut un băieţel pe care l-a botezat Henry. În certificatul de naştere al băieţelului, în dreptul numelui tatălui nu era trecut niciun nume şi nu existau niciun fel de înregistrări oficiale ale vreunui tată, oricine ar fi fost acesta. În familia Marx începuse să se creadă faptul că Friedrich Engels este tatăl băieţelului, însă o scrisoare scrisă de o prietenă de-a Helenei atestă faptul că aceasta i-ar fi mărturisit prietenei sale că însuşi Karl Marx era tatăl băieţelului. Scrisoarea a ieşit la iveală cu mulţi ani mai târziu, însă mulţi îi neagă autenticitatea.

Imediat după naşterea fiului său, Henry, Helene l-a dat spre adopţie unui cuplu londonez. Băiatul a crescut şi a muncit în Londra şi a murit la vârsta de 68 de ani.

▼ „Neue Rheinische Zeitung" („Noua gazetă renană"), care utiliza subtitlul „organ al democrației".

Neue
Rheinische Zeitung
Organ der Demokratie.

№ 301. Köln, Samstag, den 19. Mai. 1849.

Abschiedswort der Neuen Rheinischen Zeitung.

F. FREILIGRATH.

Die letzte Nummer der von Marx und Engels herausgegebenen Zeitung

Un ziar din secolul al XIX-lea, înfățișând o casă de amanet. Deseori Marx a fost nevoit să apeleze la serviciile unor case de amanet pentru a face rost de bani pentru familia sa.

Clădirea din Londra în care s-a mutat Karl Marx în luna noiembrie a anului 1850.

neau, inclusiv bijuteriile și darurile pe care Jenny le primise în ziua nunții.

Engels se afla încă în Elveția, însă în luna noiembrie se va muta în Manchester și va lucra în cadrul companiei de textile a tatălui său; trimitea regulat bani familiei Marx pentru a-i ajuta să își ducă traiul de zi cu zi. Marx și Engels intenționau să fondeze un nou ziar, de această dată unul destinat exilaților comuniști care locuiau în Londra. Au reușit acest lucru în luna martie a anului următor, însă problemele legate de finanțare și de distribuția ziarului i-au obligat să își încheie activitatea în același an. Pentru a înrăutăți lucrurile în ceea ce îi privește pe comuniști, spiritul revoluționar al anului 1848 pălise, iar societatea europeană intra într-o nouă etapă reacționară.

Între timp, Liga Comuniștilor avea să fie cuprinsă de diferite discordii între membrii acesteia și, în curând, organizația s-a destrămat. Marx a utilizat aceasta ca pe o oportunitate de a se retrage din activitățile revoluționare și de a se concentra asupra cercetărilor asupra economiei și proletariatului.

Eforturi neostenite

În primii ani petrecuți în Londra, familia Marx se afla într-o gravă criză financiară. În scrisorile din acea vreme către Engels, Marx își plângea amarul cu privire la cei care colectau datoriile, la facturile nesfârșite, la drumurile către amanet și la limitarea meselor la pâine și cartofi.

Marx va începe să scrie la ziarul american „The New York Daily" în toamna anului 1951 pentru a-și întreține familia. Cu toate că primea numai două lire pentru fiecare articol pe care îl scria și era destul de greu ca astfel să își poate susțină integral familia, acest lucru le-a permis să se mute într-o locuință ceva mai plăcută.

Cu puțin înainte de a se muta, o tragedie avea să lovească familia Marx: moartea bruscă a celui de-al doilea fiu al lor, Heinrich. Și fiul cel mare, Edgar și cea de-a treia fiică, Francesca, vor muri încă din primii ani de viață iar Marx și soția sa se simțeau neputincioși în fața incapacității lor de a le oferi copiilor alimentația și îngrijirile necesare.

Cu toate acestea, Marx și Jenny nu se vor lăsa biruiți de amărăciune. Deseori își petreceau zile întregi în sala de lectură a British Museum, citind literatură și luând o sumedenie de notițe. Vor continua să citească și să scrie chiar și după ce se întorceau acasă, până noaptea târziu.

Anul 1857 a fost anul unei crizei economice internaționale care i-a oferit lui Marx oportunitatea de a scrie despre capitalism, lucrare care îi va folosi la a scoate în evidență toate eforturile sale de cercetare întreprinse până în acel moment al vieții. A planificat ca acest ciclu despre capitalism să cuprindă șase volume.

Se pare însă că Marx avea de înfruntat o serie de obstacole înainte ca acest volum să fie publicat, în luna iunie a anului 1859. De exemplu, a avut probleme în a aduna banii necesari expedierii manuscrisului prin poștă către editură. De asemenea, stilul său de viață dezordonat avea să își ceară tributul. S-a îmbolnăvit de o afecțiune a ficatului și a început să aibă des accese de paroxism.

O ilustrație înfățișând cartierul SoHo din Londra, realizată în anul 1853. Marx și soția sa au locuit aproape un an după ce s-au mutat la Londra într-un apartament ieftin din acest cartier.

Exilări în Londra

Criticile aduse lui Vogt

CRIZA ECONOMICĂ DIN ANUL 1857 a intensificat fervoarea revoluționară din Europa. Perioada reacționară se încheiase și, o dată în plus, radicalii păreau să aibă perspective pozitive. Marx viza să utilizeze teoria pentru a crea acțiuni concrete în lupta proletariatului asupra opresorilor burghezi. Cu toate acestea, Marx a fost absorbit de scrierea tratatului său economic și a devenit și mai interesat de activismul concret.

Războiul a izbucnit în Austria, Franța și Italia în luna aprilie a anului 1859. În această perioadă, Marx află că un profesor de la Universitatea din Berna, numit Karl Vogt primise bani în schimbul manipulării opiniei publice. A strecurat această informație unui ziar dedicat exilaților germani care locuiau în Londra, iar ziarul a publicat acest subiect scandalos. Aceasta va duce la un război verbal între Karl Marx și Karl Vogt.

Lucrarea lui Marx „Herr Vogt" prin care evidențiază criticile pe care i le aduce lui Karl Vogt a fost publicată în luna decembrie a anului 1860, însă nu s-a bucurat de vânzări deosebite, ceea ce a dus mai degrabă la pierderea unei importante sume de bani pentru autor. În plus, aceasta nu a făcut altceva decât să îi distragă atenția lui Marx de la restul lucrărilor sale și să întârzie publicarea tratatului economic la care lucra.

În mijlocul acestei dispute, soția lui Marx, Jenny a avut aceleași resentimente față de Vogt și și-a sprijinit soțul în campania defăimătoare a acestuia îndreptată împotriva lui Vogt. După ce a ajutat la corectarea și editarea volumului „Herr Vogt" (de fapt, corectarea și editarea lucrărilor soțului ei era o activitate constantă a acesteia), a fost lovită de o febră puternică și a intrat în comă. A fost diagnosticată cu variolă. Din fericire, își va reveni peste o lună, însă boala îi va lăsa cicatrici urâte pe chipul odinioară frumos al lui Jenny.

▲ Un portret al lui Ferdinand Lassalle, fondatorul Asociației Muncitorilor Germani „Allgemeiner Deutscher Arbeiterverein".

◀ Otto von Bismarck, „Cancelarul de fier". Sub conducerea sa, Prussia va conduce mișcarea de unificare germană, care va fi realizată în anul 1871.

Aliat politic în Germania

În luna ianuarie a anului 1861, la tronul Prusiei avea să urce un nou rege, Wilhelm I. În momentul în care a preluat puterea, o amnistie specială a fost extinsă asupra exilaților politici expulzați, asemeni lui Marx. La o săptămână după aceasta, Marx a primit o scrisoare din partea aliatului său politic, Ferdinand Lassalle din Germania. Lassalle rămăsese singurul susținător al lui Marx în Germania, după dizolvarea Ligii Comuniste.

Lassalle planificase lansarea unui cotidian radical în Berlin și căuta cooperarea lui Marx și a lui Engels; Marx însă avea prea puțină încredere în șansele de succes ale unei astfel de publicații. Marx era intrigat de discuția privind o sumă importantă de bani care fusese oferită lui Lassalle de către patronul său. În plus, Marx nu putea lucra acum pentru „New York Daily Tribune" din cauza faptului că în America izbucnise Războiul Civil.

Marx a pornit spre țara sa natală, Germania, pe care avea să o revadă pentru prima dată în doisprezece ani. A fost foarte bine primit în Berlin unde a stat o lună de zile, însă considera că Lassalle este cam desfrânat și, în cele din urmă, nu va lucra pentru el. La întoarcerea acasă, Marx s-a oprit în orașul său natal, Trier, unde a avut o întâlnire cu mama sa.

Ulterior, Lassalle avea să devină un lider respectat al proletariatului. Va deveni apropiat al „Cancelarului de fier", Otto von Bismarck și va juca un rol important în unificarea Germaniei condusă de Prusia. Mai târziu, Lassalle va fi implicat în crearea Asociației Muncitorilor Germani, „Allgemeiner Deutscher Arbeiterverein".

Marx a urmărit cu invidie ascensiunea lui Lassalle și evidențierea sa în mișcarea muncitorească din Germania. În anul 1864, Marx primește vestea morții lui Lassalle. În momentul în care a auzit motivul morții acestuia, nu i-a venit să creadă: Lassalle fusese ucis într-un duel cu un rival de-al său, duel cauzat de afecțiunea celor

doi pentru aceeași femeie. Marx a fost extrem de deprimat la aflarea acestor vești. De ce Lassalle nu alesese să moară pentru cauza sa în loc să aibă parte de o moarte atât de prostească într-un duel pentru o femeie?

Se poate spune că cei doi bărbați au avut filozofii complet diferite. Marx lucrase cu muncitorii la nivelul clasei acestora pentru a-i instiga la schimbare, în timp ce Lassalle activase la nivel național pentru a unifica Germania sub conducerea Prusiei. Spre deosebire de Lassalle, Marx nu era legat de o singură țară; de fapt, nu deținea cetățenia niciunui stat. El era un activist la nivel internațional al mișcării proletare și, în același timp, un om fără o cetățenie anume - apatrid.

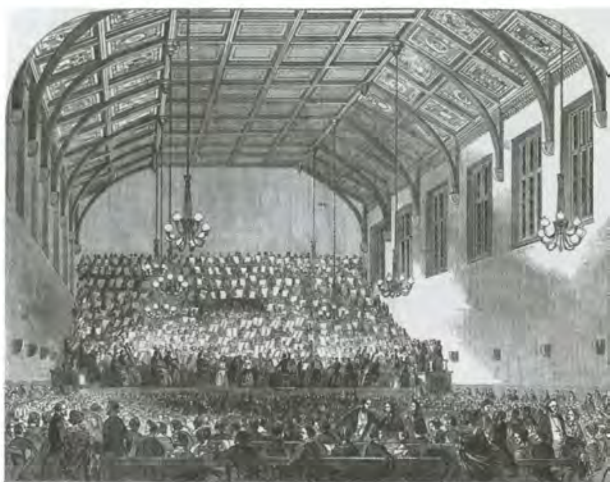
Naşterea Internaţionalei I

La data de 28 septembrie 1864, membrii mișcării muncitorești, gânditori exilați și activiști democrați s-au adunat la Londra pentru a crea o uniune cooperatistă internațională muncitorească. Această organizație se va numi Prima Internațională (Internaționala I) și va avea rolul unui organism prin intermediul căruia activiștii mișcării muncitorești din întreaga lume vor interacționa. În anul 1862, a fost organizat la Londra o expoziție internațională. Cu ocazia acestui eveniment, muncitorii francezi s-au întâlnit pentru prima dată cu activiștii mișcării muncitorești din Londra. Acest moment a marcat prima realizare a conceptului Internaționalei I, și anume acela de a oferi un forum care să reprezinte pentru membrii mișcării muncitorești un mijloc de comunicare și de interacțiune.

De regulă, Marx refuza invitațiile la astfel de acțiuni, însă de această dată a acceptat și a participat ca membru al consiliului general al Internaționalei I. Simțise că este de datoria lui să susțină Prima Internațională, mai ales că mulți dintre membrii acesteia aveau prea puțină experiență în ceea ce privește fondarea unei astfel de organizații.

Înainte de toate, era necesară crearea unui protocol care să cuprindă toți muncitorii din țări cu diferite conjuncturi muncitorești. Însuși Marx a fost însărcinat cu această misiune oneroasă. Membrii Internaționalei i-au făcut diferite propuneri; depindea de Marx cum vor fi acestea organizate și cum va reuși să creeze o anumită aparență de ordine a tuturor acestor propuneri primite.

Datorită eforturilor sale și ale apropiaților săi, în cele din urmă a fost creată o organizație internațională a muncitorilor. În același timp, Marx și-a dedicat o mare parte din energie activităților sale scriitoricești. Lui Marx îi plăcea să le spună membrilor Internaționalei I că pentru a determina obținerea unei zile de muncă de opt ore, atât el, cât și ceilalți trebuie să muncească mai mult de opt ore pe zi, până când acest obiectiv va fi atins. Marx acumulase un volum impresionant de cunoștințe și de experiență, lucru care îi va oferi materialul necesar lucrării pe care încă o scria.

▲ Interiorul sălii Saint Martin în care a avut loc primul congres al Primei Internaționale.

O imagine realizată cu ocazia celei de-a Doua Expoziții Internaționale din Londra, organizată în anul 1862. Evenimentul a atras pe străzile londoneze un număr fără precedent de vizitatori din întreaga lume.

CLIPE PERSONALE

NEVOIAŞUL DE PARADĂ

Chiar și în perioada în care banii erau puțini, Karl Marx era foarte pretențios atunci când venea vorba de înfățișarea sa și avea o fire care l-a împiedicat de la a renunța la gusturile sale burgheze. Chiar și în anii 1850, când deseori abia avea bani pentru mâncare, Marx a continuat să își angajeze o secretară. Deoarece soția lui Marx îndeplinea deja efectiv sarcinile unei secretare, angajarea unei alte secretare nu poate fi descrisă decât ca o dovadă de lux inutil. Cu toate acestea, Marx considera că un bărbat cu reputația sa trebuie să aibă în mod firesc o secretară.

Una dintre cauzele principale ale crizei financiare prin care trecea familia Marx părea a fi exact această utilizare a banilor fără chibzuială de către Karl. Atunci când a moștenit averea mamei sale, Henrietta, după moartea acesteia în anul 1863, în scurt timp Marx a închiriat o locuință care se potrivea, mai degrabă, unui membru al burgheziei. Averea mamei sale era de o sută de lire, iar locuința burgheză pe care o închiriase, avea să îl coste șaizeci și cinci de lire pentru o perioadă de închiriere de trei ani. De asemenea, a cumpărat mobilă nouă și scumpă și chiar și animale pentru copii. Cu această manieră de organizare a resurselor financiare personale, se pare că sărăcia era inevitabilă pentru familia Marx.

▶ O fotografie a lui Karl Marx, care se spune că acorda multă atenție înfățișării sale; fotografia este realizată în anul 1861, când avea 43 de ani.

Cartea blestemată

Calea spre „Das Kapital"

MARX A DECIS SĂ SCHIMBE NUMELE CĂRȚII la care lucra în „Das Kapital" ("Capitalul"), volum a cărui publicare era prevăzută pentru începutul anului 1863. Pierduse însă mult din timpul său liber odată cu implicarea și îndatoririle sale în cadrul Primei Internaționale. Publicarea cărții va suferi o serie de amânări, astfel încât aceasta va fi terminată abia în anul 1867.

Între timp, Marx trebuia să facă față unei stări fizice tot mai precare. Lucra prea mult și nu se hrănea corespunzător ceea ce a accentuat presiunea asupra propriului său organism. Obiceiurile sale alimentare erau de un ascetism extrem. Se pare că nevoile nutriționale ale lui Marx erau sacrificate tocmai pentru a lăsa loc obiectivelor sale intelectuale.

De fiecare dată când considera că este necesar să ia o pauză din scris și din cercetare, se relaxa mergând în cerc în camera sa. Devenise un obicei să facă acest lucru și se pare chiar că reușise să imprime covorului o urmă circulară a pașilor săi. De asemenea, își antrena mintea cu matematica, plăcându-i foarte mult să rezolve ecuații de algebră.

Marx i-a mărturisit lui Engels faptul că „blestemata sa carte" era, în cele din urmă, finalizată; primul manuscris era pus cap la cap la sfârșitul anului 1865. Va fi nevoie de un an de zile pentru corectarea și editarea acestuia, fiind înaintat editurilor în luna aprilie a anului 1867.

În data de 16 august 1867, Marx i-a trimis lui Engels o scrisoare prin care îl anunța faptul că lucrarea sa, „Das Kapital" („Capitalul") fusese finalizată. I-a mulțumit acestuia pentru sprijinul și sacrificiile acestuia de-a lungul vremii până în prezent. Deși îl anunțase pe Engels că „Das Kapital" a fost „finalizată", de fapt, acesta avea să fie doar prima parte din opera pe care o avea în minte. Cu alte cuvinte, finalizase, de fapt, doar primul volum din „Das Kapital".

▲ Un portret al lui Karl Marx realizat în secolul al XIX-lea.

Acesta a fost lansat la data de 14 septembrie 1867, în o mie de exemplare. Această carte era rodul întregului volum de cunoștințe pe care Marx îl acumulase după douăzeci și cinci de ani de cercetări economice. În ciuda acestui fapt, volumul nu s-a vândut bine.

Biblioteca de amintiri

CARNETE DE MEMBRU ALE PRIMEI INTERNAȚIONALE

Atunci când se vorbește despre influența lui Marx asupra Primei Internaționale, Marx este considerat ca fiind cel care a condus din umbră sau cel care a tras sforile în cadrul acesteia. Este adevărat faptul că multe dintre acțiunile Consiliului General au fost rezultatul influenței lui Marx, dar nu era singura persoană însărcinată cu misiuni în cadrul Primei Internaționale; membrii comitetului dezbăteau diferite aspecte împreună cu el, iar opiniile sintetizate în urma acestor discuții vor determina acțiunile Internaționalei. Se poate spune, așadar, că istoria Primei Internaționale este o istorie a dezbaterilor dintre Marx și celălalt conducător al grupului.

De asemenea, este extrem de dificil să măsori cine anume a avut cea mai mare influență asupra grupului și cât de mare era această influență. Conform regulilor Internaționalei, atât grupurile, cât și indivizii se înscriau ca și membri, fiecare membru primind câte un carnet. În întreaga istorie a Internaționalei au fost emise 294 de carnete; nu sunt disponibile dovezi ale numărului de carnete de membru emise.

INTERNL WORKING MEN'S ASSOCN. No. 5351 ASSOCIATION INTERNLE DES OUVRIERS
INTERNLE ARBEITER ASSOCN. ASSOCNE INTERNLE D'OPERAI.
MEMBER'S ANNUAL SUBSCRIPTION CARD.

was admitted a Member on the First day of January 186_ and paid as his Annual Subscription £

Geo Odger — President of Central Council
G. W. Wheeler — Honorary Treasurer
E. Dupont — Corresponding Secretary for France
Karl Marx — do. do. Germany
do. do. Italy
Emile Holtorp — do. do. Poland
H. Jung — do. do. Switzerland
W. R. Cremer — Honorary General Secretary

▶ Un carnet de membru al Primei Internaționale.

Comuna din Paris

În luna iulie a anului 1870, a izbucnit Războiul franco-prusac între Prusia și Franța. Astfel, Marx era mai ocupat ca oricând cu activitatea sa în cadrul Primei Internaționale. Marx s-a folosit de Prima Internațională ca mijloc de atac al conflictului, considerându-l un război nedrept; aceasta avea să reprezinte o oportunitate pentru ca muncitorii din lume să se unească întru solidaritate.

Jenny și Engels își doreau ca Franța să piardă războiul. Jenny scria într-o scrisoare către Engels că francezii trebuie să scape de patriotismul excesiv care i-a condus pe căi greșite. Între timp, la rândul său, Engels scria cu înflăcărare într-un ciclu de articole de ziar din Anglia despre marea sa dorință de a asista la victoria Germaniei în acest război.

După cum speraseră Jenny și Engels, Franța și conducătorul acesteia, Napoleon al III-lea vor pierde războiul, iar Prusia va ieși învingătoare din această confruntare.

Totuși, în această perioadă ceea ce Marx a prevăzut va deveni realitate: Prusia a anexat teritoriile Alsaciei și Lorenei de la Franța. Guvernul francez a fost nevoit să acorde și alte despăgubiri guvernului Prusiei, despăgubiri pe care poporul francez le-a considerat intolerabile. O revoltă la scară largă a maselor a izbucnit în Paris la 28 martie 1871, moment în care a fost înființat un nou guvern revoluționar provizoriu, denumit Comuna din Paris.

Acest guvern a reprezentat prima încercare în istorie de a înlătura un regim existent și de a-l înlocui cu „dictatură și proletariat". Marx a anunțat că Prima Internațională devine aliat al Comunei din Paris. Au fost aleși șaptesprezece membri ai Comunei din Paris pentru a deveni reprezentanții francezi în Internaționala I.

Sfârşitul Internaţionalei I

Comuna din Paris s-a aflat la putere timp de două luni, însă în cea mai mare parte a acestei perioade a dus un război civil cu guvernul anterior care se retrăsese la Versailles și înainte să poată juca un rol important în activitățile Internaționalei I, Comuna din Paris a fost învinsă în războiul civil cu vechiul guvern.

▲ Soldați ai Comunei din Paris.

Palais de Tuileries a fost distrus complet în timpul Comunei din Paris.

▸ O imagine a Parisului în flăcări, în perioada tumultului creat de proclamarea Comunei din Paris.

Starea de sănătate a lui Marx se înrăutățea treptat, suferea de bronșită și de o mai veche afecțiune la ficat, lucru care l-a împiedicat să participe la întâlnirile organizate de Internaționala I. Acesta pare să fi fost, de asemenea, și motivul pentru stagnarea procesului de lansare a proclamațiilor Internaționalei I.

Marx a avut numai cuvinte de laudă pentru schimbările aduse în Paris de către Comuna din Paris și a criticat cu vehemență măcelul la care guvernul înlăturat a supus forțele acesteia. Totuși, criticile sale nu au făcut decât să aducă prejudicii Internaționalei I. Jurnaliștii englezi au început să avertizeze cu privire la această organizație ca fiind „dușmanul din interior". Marx devenise subiectul investigațiilor oriunde mergea.

Desigur, Marx nu a fost niciodată membrul niciunui grup revoluționar care să fi proiectat o acțiune revoluționară reală. După căderea Comunei din Paris, Internaționala I a început să se destrame, iar activitățile sale au încetat. Marx considera că Internaționala I își demonstrase utilitatea. În cadrul unei întâlniri organizate în data de 2 septembrie 1872, Engels a declarat că s-a decis mutarea sediului central al Internaționalei în New York. Cu alte cuvinte, Internaționala I va fi retrasă din Europa, scena centrală a activităților revoluționare.

În consecință, Internaționala I a fost îndepărtată chiar de către oamenii care au dezvoltat-o. Marx nu mai avea niciun fel de legături cu Internaționala. După ce s-a mutat la New York, declinul rapid al acesteia a continuat, încetând să existe în anul 1876.

Marele comunist intră într-o perioadă de declin

O ironie a sorții

ÎNTREAGA TRAGEDIE CARE A CUPRINS Internaționala l-a făcut pe Karl Marx să ajungă să îi disprețuiască pe comuniștii din Franța. Cu toate acestea, una dintre fetele lui a ales să se mărite cu un tânăr comunist francez. Jenny Marx, prima sa fiică se va căsători cu un fost membru al Comunei din Paris. Cea de-a doua fiică a sa, Laura se va căsători tot cu un comunist francez. Pe lângă toate acestea, cea mai mică fiică a sa, Elena, se va îndrăgosti de un francez. Toate acestea îl deranjau pe Marx care era deja dezgustat de francezi, interzicând cu încăpățânare legăturile fiicelor sale cu francezii.

Soția sa era însă mai înțelegătoare și mai mărinimoasă atunci când venea vorba de predilecția fiicelor sale de a se întâlni cu francezii. Astfel, ea a devenit o aliată a fetelor și a iubiților acestora în complicata relație a acestora cu Karl Marx. Probabil ținând cont de avertismentele tatălui său cu privire la iubitul său francez, Elena s-a despărțit de acesta și și-a petrecut următorii ani ajutându-și tatăl, în amurgul vieții acestuia.

În plus, Jenny Marx începuse să se bazeze ceva mai mult pe Friedrich Engels, lucru care l-a făcut pe Marx invidios, mai ales că Engels era cel mai apropiat confident al său. Acesta și-a vândut drepturile de moștenire companiei familiei pentru care lucrase, pentru a-și asigura o pensie frumușică. S-a căsătorit și s-a mutat din Manchester în Londra.

Flăcările încep să se stingă

Marx a continuat să locuiască împreună cu soția sa, Jenny, fiica Elena și servitoarea Helene. S-au mutat împreună într-o locuință modestă și au dus o viață obișnuită, specifică unei familii din clasa de mijloc. Toate acestea se întâmplau în luna martie a anului 1875. Starea de sănătate a lui Marx continua să se înrăutățească. A încetat să mai ducă existența dezordonată specifică vieții sale de până atunci și a început să lucreze la aceleași ore zilnic, iar în fiecare seară mergea la plimbare. În această perioadă cea mai mare plăcere a sa părea a fi aceea de a primi vizitele nepoților săi.

Temporar, Marx a reintrat în atenția publică în anul 1871, însă protipendada societății engleze nu îl cunoștea deloc. Cu toate acestea, ocazional Marx primea vizite din străinătate ale unor oameni care voiau să îl cunoască și să învețe anumite lucruri de la el. Marx le lăsa vizitatorilor săi impresia unui om secătuit, a unui înțelept venerabil care trăise mult și trecuse prin multe.

Totuși, nu se poate spune că Marx și-a întrerupt toate legăturile cu mișcarea muncitorească. În Germania acelei perioade, aceasta era împărțită între succesorii lui Lassalle și moștenitorii Internaționalei I, însă aceste două facțiuni înce-

▲ O fotografie a lui Karl Marx, realizată pe când acesta avea 63 de ani.

Cimitirul Highgate din Londra, locul de veci al lui Marx și al soției sale, Jenny.

Insula Wight în care Marx s-a aflat la tratament și unde a primit vestea morții premature a fiicei sale.

peau să se unească. Marx a prezentat un raport prin care sublinia opiniile sale cu privire la unificarea celor două facțiuni. Liderii mișcării muncitorești îl ignorau pe Marx în mare măsură, însă raportul pe care Marx l-a înaintat reprezintă încă un exemplu al interesului și implicării sale continue în mișcarea muncitorească în amurgul vieții sale.

Un loc ideal pentru ultimele clipe ale vieții

În anul 1873, Marx a fost diagnosticat cu o inflamație la ficat și a încercat să se trateze, mergând la izvoare termale. Și soția sa, Jenny suferea de o afecțiune la ficat și starea ei de sănătate se înrăutățea, continuând să slăbească și să fie tot mai plăpândă. Marx a realizat că boala soției sale nu mai poate fi tratată. Și avea dreptate: Jenny suferea de cancer.

Jenny Marx s-a stins din viață la data de 2 decembrie 1881. Engels va descrie impactul acestui tragic eveniment asupra prietenului său Marx, spunând că atunci când Jenny a murit, Marx a murit, practic, și el. Din cauza faptului că era extrem de slăbit, Marx nu a putut participa la ceremonia de înmormântare a soției sale.

Elena, fiica cea tânără a lui Karl Marx.

A reușit mai apoi să își revină pentru o scurtă perioadă de timp și și-a petrecut timpul călătorind în stațiunile din Europa în care se putea trata. În timpul acestei călătorii a vizitat-o și pe fiica sa, Jenny. Marx nu știa, însă fiica sa suferea și ea de cancer. În cele din urmă și-a dat seama de acest lucru, când deja starea sa se agravase, în data de 5 ianuarie 1883. Peste numai câteva zile, ea și-a dat ultima suflare.

Marx suferea de mai multe boli, inclusiv bronșită și insomnie. Intenționa să se întoarcă în Londra, considerând că acesta este locul ideal în care să moară. Și-a petrecut următoarele două luni acasă, starea sa de sănătate agravându-se rapid pe măsură ce bolile îl măcinau. În data de 14 martie, Engels se afla lângă Marx. Continuase să aibă grijă de prietenul său, așa cum o făcuse dintotdeauna. Îl privea pe Marx care stătea pe jumătate adormit în fotoliul său preferat. În câteva clipe, Marx nu mai respira.

În data de 17 martie 1883, Marx a fost înmormântat în cimitirul Highgate unde se afla și locul de veci al soției sale, Jenny. Doar unsprezece oameni au participat la ceremonie. Engels era prezent și a ținut un elogiu pentru activitatea de o viață a lui Marx care își petrecuse jumătate din viață în Anglia și, cu toate acestea, moartea sa a fost menționată doar în treacăt în ziare.

CĂLĂTORII ÎN TIMP

SCHIMBĂRILE ÎN FILOZOFIA LUI MARX, EVIDENTE ÎN

O ilustrație din secolul al XIX-lea, înfățișându-i pe încă tinerii la acea vreme Karl Marx și Friedrich Engels.

Sistemul de gândire al lui Marx a prins contur în momentul în care a negat filozofia hegeliană. Până să ajungă la Paris era asociat cu materialiștii. Schimbarea în filozofia sa este evidentă, mai întâi în „Manuscrisele economice și filozofice". În această lucrare se modelează principiile de bază ale comunismului. Ulterior, materialismul istoric al lui Marx și Engels va fi aproape definitivat în „Die Deutsche Ideologie" („Ideologia germană").

După acest moment, Marx și Engels s-au îndepărtat de filozofie, îndreptându-se spre teorie și acțiuni practice. Această abordare proactivă se va regăsi în „Manifestul comunist". Totuși, această carte va deveni oarecum depășită deoarece Revoluția din Februarie a izbucnit aproximativ în aceeași perioadă în care acest volum a fost publicat. Nivelul dezvoltării fundamentale a teoriilor lui Marx va fi exprimat în ultima sa lucrare de o importanță deosebită, „Das Kapital" („Capitalul").

Lucrări reprezentative ale lui Marx și Engels	
1843	„O contribuție la critica hegeliană a filozofiei dreptului"
1844	„Manuscrisele economice și filozofice"
1845	„Die Heilige Familie" („Familia sfântă")
1846	„Die Deutsche Ideologie" („Ideologia germană")
1848	„Manifestul comunist"
1852	„18 brumar al lui Ludovic Bonaparte"
1858	„O contribuție la critica economiei politice"
1859	„O critică a economiei politice"
1860	„Herr Vogt"
1867	„Das Kapital" („Capitalul")
1871	„Războiul civil în Franța"
1875	„Critica programului Gotha"

„Das Kapital" („Capitalul")

Capitalismul nu a fost o nouă ordine instaurată de Marx, ci un fenomen constant şi vizibil în economia instabilă de până atunci, definită prin continue fluctuaţii şi colaps financiar. În Capitalul, faimoasa analiză economică din sec. al XIX-lea, Marx analizează revoluţia asociată crizei acelor timpuri. Aici, el desăvîrşeşte teoria valorii bazată pe muncă şi elaborează teoria plusvalorii, piatra de temelie a economiei politice marxiste.

Biblia revoluţionară a erei muncitorilor

„CAPITALUL" LUI KARL MARX reprezintă rezultatul a aproximativ treizeci de ani de activitate, al influențelor sale, al studiilor sale extinse asupra naturii economiei capitaliste, dar și asupra forțelor sociale și istorice care modelează interacțiunile dintre oameni, atât în interiorul, cât și în exteriorul relațiilor comerciale. Primul volum al „Capitalului" a fost publicat în anul 1867, într-o perioadă în care condițiile de lucru pentru muncitorii din domeniul industriei erau foarte grele, iar diviziunea dintre clase devenea tot mai accentuată. Nu trebuie omis faptul că volumul „Capitalul" a fost o lucrare creată în plină revoluție industrială și, deși în cele din urmă, condițiile se vor îmbunătăți, lucrarea rămâne un important tratat și o deosebită critică a sistemului care a adus în mizerie atât de mulți muncitori săraci din Europa. În cea mai mare parte, conform eseului introductiv al editorului traducerii volumului „Capitalul", multe dintre observațiile lui Marx cu privire la perioada de 30 de ani erau făcute în Anglia, care la acea vreme era centrul revoluției industriale (în întreaga sa glorie), precum și epicentrul degradării urbane, cauzate de industrializarea rapidă și masivă. În timp, aceste teorii privind natura muncitorului, ziua de lucru, capitalismul și economia, în general, au avut o influență puternică, imediat după prima publicare a acestora; aceleași idei persistă și astăzi în conversațiile generale privind economia noastră modernă – în special în ceea ce privește capitalismul. Pentru a prezenta cât mai succint un rezumat, o analiză și o interpretare a lucrării „Capitalul", este necesar a analiza cronologic lucrarea și a examina anumite puncte-cheie și teme, în contextul oferit de Marx și de a le prezenta, în final, ca modele pentru analiza societății, a industriei și a economiei capitaliste moderne.

Das Kapital.

Kritik der politischen Oekonomie.

Karl Marx.

Erster Band.

Buch I: Der Produktionsprocess des Kapitals.

Hamburg

Verlag von Otto Meissner.

1867.

▸ O ediție timpurie în limba germană a volumului „Capitalul" („Das Kapital").

Fără surle și trâmbițe, Marx începe primul capitol din „Capitalul" cu o afirmație privind mărfurile. El le definește ca fiind „un obiect din afara noastră, un obiect care, prin proprietățile sale, satisface trebuințele omului de o natură sau alta". Este interesant faptul că Marx începe dezbaterea din volumul său cu o discuție și o definiție a mărfii și după câteva capitole succesive devine tot mai limpede faptul că marfa este una dintre principalele forțe motrice care guvernează capitalismul. Marfa în sine este apreciată în conformitate cu cererea sau cu orice alte condiții abstracte, fiind astfel pentru capitaliști articolul perfect, deoarece nu prezintă un preț fix prin sine însuși, ci valoarea sa este mai degrabă determinată de cerere și de potențialul pentru profit. Reîntorcându-ne pentru un moment, o definiție mult mai concisă a mărfii este conținută în ideea de „valoare de întrebuințare". Aceasta se referă la valoarea unor mărfuri din punct de vedere al modului în care acestea vor fi folosite și al modului în care sunt dorite, însă această valoare, după Marx, este prea puțin legată de munca efectivă care a fost depusă în procesul de producție a respectivului articol. Deși nu este foarte limpede la acest

◂ British Museum, situat în centrul Londrei, locul în care Marx și-a derulat o mare parte din cercetări.

Karl Marx, la doi ani după finalizarea volumului „Capitalul" („Das Kapital").

„Renunțând la exploatare, va trebui ca exploatatorii să devină exploatați".

punct din volum, valoarea de întrebuințare versus ideea muncii sunt aspecte importante deoarece prin ele se trasează o distincție mult mai exactă între cele două decât se poate crede inițial. De exemplu, o anumită marfă poate avea o foarte mare valoare de întrebuințare și poate să fie foarte dorită. Această dorință îl face pe capitalist să ridice prețul acestui produs, în timp ce muncitorul care a produs marfa dorită nu este plătit în conformitate cu aceasta; muncitorul este plătit cu salarii care abia îi asigură traiul, în timp ce profiturile excedentare merg direct la capitalist deoarece acesta deține mijloacele de producție. Deși aceasta reprezenta o descriere scurtă, concisă și, în general, limitată a procesului din spatele producerii mărfii și a valorii de utilizare, este vorba de o informație folositoare care a reprezentat cadrul discuției pentru analizele ulterioare din cadrul volumului.

După această introducere cu privire la mărfuri și la valoarea de întrebuințare a acestora, ideea valorii de schimb capătă o importanță echivalentă. Într-unul dintre cele mai importante fragmente din „Capitalul", Marx afirmă: „Ca valori de întrebuințare, mărfurile au, peste toate, diferite calități, dar ca valori de schimb, ele sunt în cantități diferite și, în consecință, nu conțin nici măcar un atom din valoarea de întrebuințare". Cu alte cuvinte, este vorba despre procentajul în care valorile de întrebuințare de un anumit fel se schimbă pentru valorile de întrebuințare de un alt fel. Această relație vitală și fluctuantă are o legătură mai puțin importantă cu marfa decât poate părea inițial. De exemplu, într-un context modern, să presupunem că un iPod și o anumită marcă de telefon mobil sunt egale cu x. În acest caz, să presupunem că „x" reprezintă un computer ieftin. Pe scurt, atât iPodul, cât și telefonul mobil trebuie să ajungă să fie echivalente cu celălalt articol. În timp ce aceasta poate fi o analogie care creează confuzie, este important să ne amintim faptul că articolul comun nu poate face parte din marfa inițială, ci, mai degrabă, trebuie să se scadă din valoarea sa de întrebuințare. În momentul în care se au în vedere aceste valori de întrebuințare, singura marfă rămasă este munca investită în producția articolului respectiv. Pe scurt, elementul comun în valoarea de schimb a unui produs este, pur și simplu, „valoarea propriu-zisă" a acestuia. Aceasta înseamnă că se ajunge la muncă. Este o strategie obișnuită a lui Marx, la început să utilizeze un anumit număr de metode de „intimidare" pentru a extrage științific conceptul valorii pentru ca, în final, totul să se reducă la întrebări despre muncă și muncitor. Însă ceea ce nu s-a menționat încă este faptul că munca nu reprezintă o problemă atunci când vine vorba de resurse naturale care reprezintă marfa finală, din moment ce acestea nu solicită niciun fel de activitate de producție.

Marx adoptă o schimbare de ton la începutul Capitolului al II-lea din „Capitalul", schimbare care trebuie observată și analizată. El afirmă că „indivizii există unul pentru celălalt doar ca reprezentanți ai mărfurilor și, în consecință, ca proprietari de mărfuri. Pe parcursul investigației noastre vom descoperi faptul că, în general, personajele care apar pe scena economică nu sunt altceva decât personificări ale relațiilor economice care există între ele". Acesta este un moment deconcertant deoarece este unul dintre puținele din cadrul „Capitalului" în care Marx pare să ofere o critică explicită, atât socială, cât și economică a naturii interacțiunilor capitaliste. În esență, ceea ce el sugerează, este similar cu a spune că acest sistem de capital și de mărfuri i-a redus pe indivizi la a acționa bazați pe decizii economice. Nu există nicio sugestie cu privire la emoție, etică sau orice altă ghidare morală. În schimb, astfel, relațiile umane sunt reduse la schimb și, mult mai important, la schimbul de capital.

▲ Londra secolului al XIX-lea, în timpul vieții lui Karl Marx.

▼ O familie săracă din Londra la începutul secolului. Marx simțea că sărăcia era unul dintre demonii capitalismului.

Pe de altă parte, discuția privind termenul „MCM" (bani – marfă – bani) indică faptul că facem achiziții doar pentru a le vinde mai apoi. În acest caz, banii sunt inițial transformați într-o marfă, urmând ca marfa să fie transformată în bani. În ambele cazuri este un schimb alternativ consistent și repetat de bani. Într-un astfel de sistem, persoana care deține banii devine capitalist și reprezintă un „capital personificat, înzestrat cu conștiință și voință", în mod progresiv urmărind obținerea unui capital tot mai mare. Din nou, acesta este unul dintre acele subiecte cu privire la care Marx sugerează că există ceva care nu este tocmai în regulă atunci când vine vorba de capitaliști. Când afirmă faptul că o persoană poate fi „capital personificat" și că singurul lucru care îl face o persoană este „conștiința și voința" (și chiar și acestea sunt utilizate pentru a crea mult mai multă bunăstare), el face o critică a individului și, în același timp, a societății care susține acest fenomen. Există, așadar, o părere distinctă conform căreia prin capitalism, în special atunci când acesta este definit de Marx în termeni atât de exacți și științifici, indivizii încep să își piardă nu numai identitatea în lupta pentru mai mult capital, dar, în același timp, devin cumva mai puțin umani.

Întregirea imaginii muncitorului devine un factor important în Capitolul al VI-lea în care Marx tratează „Vânzarea și cumpărarea de forță de muncă". În acest capitol, Marx ia în considerare condițiile sociale care constituie cadrul problemei referitoare la modul în care forța de muncă este o marfă. El afirmă faptul că individul care se vinde pe sine însuși capitalistului, când face acest lucru devine o marfă și explică aceasta, afirmând: „forța de muncă poate apărea pe piață drept o marfă în măsura în care posesorul acesteia, individul care deține forța de muncă, o oferă spre vânzare sau o vinde ca marfă". În acest sens, este decizia individului de a intra pe piață ca marfă. Marx nu întârzie să exploreze această „decizie" din moment ce, pentru cei mai mulți, muncitorul comun nu dispune de îndeajuns capital pentru a avea propriile mijloace de producție, fiind astfel forțat să intre într-o relație contractuală cu angajatorul, ca urmare a necesității economice personale. Ceea ce este cel mai important cu privire la acest capitol este faptul că Marx continuă descrierea muncitorului, sugerând că, de fapt, capitalismul face parte din doctrinele vechi și dăunătoare, precum dreptul de proprietate și alte astfel de obstacole care concentrează capitalul în mâinile statului. Muncitorii, chiar dacă muncesc, nu dețin bunurile pe care le produc și, după cum descoperim mai târziu, ei nici măcar nu sunt plătiți la adevărata lor valoare, în baza mărfii, deoarece sistemul capitalist se bazează pe crearea unui mare volum de surplus de profit pe cheltuiala muncitorului. Marx spune acest lucru astfel: „Transformând banii în marfă care servește ca element material pentru crearea unui nou produs și ca factori în procesul de muncă, încorporând munca vie cu structura moartă a acestora, capitalistul convertește valoarea, de exemplu munca trecută, materializată, moartă, în capital, într-o valoare cu mult mai mare, un monstru viu care este productiv și care se multiplică". Dacă până în acest punct a existat vreun dubiu cu privire la viziunile lui Marx în ceea ce privește sistemul „autopropagator" al capitalismului, aceasta este înlăturată în acest punct. Folosind termenul „monstru", chiar și pentru un susținător al capitalismului, această imagine trebuie să aibă un anumit grad de logică. Toate detaliile descrise cu privire la sistem până în acest punct demonstrează modul în care capitalismul este un sistem cu reglare automată și care se multiplică – fiecare aspect fiind dependent de celălalt, astfel încât acest ciclu poate părea imposibil de întrerupt.

Capitolul al X-lea analizează modul în care este achiziționată forța de muncă și faptul că valoarea sa în timp este determinată de timpul necesar pentru a produce. Problema este aceea că volumul de muncă necesar pentru a avea un mod de viață durabil este deseori mai mare decât timpul investit într-o zi de muncă. După părerea lui Marx, ziua de muncă fluctuează deoarece muncitorul nu este o mașină, ci o ființă umană, cu nevoi, dorințe și necesități, situate dincolo de această activitate. Marx argumenta că muncitorul are nevoie de timp și pentru sarcini sociale, spirituale, familiale și de altă natură, de aceea timpul în exces este surplus de muncă.

▾ Un afiș german socialist care îl înfățișează pe Karl Marx.

Muncitori despre care a scris Karl Marx în Londra secolului al XIX-lea.

FRIEDRICH ENGELS CONTEXT ISTORIC

Viața și vremurile în care a trăit Friedrich Engels

Friedrich Engels a fost un om de știință și filozof politic german care a dezvoltat teoria comunistă alături de binecunoscutul său colaborator, Karl Marx, împreună scriind „Manifestul comunist" (1848). De asemenea, Engels a editat cel de-al doilea și cel de-al treilea volum din „Das Kapital" („Capitalul"), după moartea lui Marx.

Anii de copilărie

Friedrich Engels s-a născut în Barmen, Prusia Renană (acum Wuppertal), primul fiu al unui industriaș german din domeniul textilelor cu care a avut o relație încordată. Din cauza circumstanțelor familiale, în anul 1838 Engels a renunțat la liceu și a fost trimis la muncă, în cadrul unei firme comerciale din Bremen unde lucra ca funcționar nesalariat. În această perioadă, Engels a început să citească filozofia lui Hegel ale cărui principii dominau filozofia germană a vremii. În luna septembrie a anului 1838 a publicat prima sa lucrare, un poem intitulat „Beduinul" în numărul 40 al „Bremisches Conversationsblatt". De asemenea, se implica și în alte activități literare și jurnalistice. În anul 1841, Engels s-a înrolat în armata prusacă ca membru al corpului artileriei regale. Această poziție l-a obligat să se mute la Berlin unde a participat la cursuri universitare și a început să se asocieze grupului „tinerilor hegelieni", publicând astfel o serie de articole în „Rheinische Zeitung" („Gazeta renană"). Pe întreg parcursul vieții sale, Engels va sublinia faptul că îi este dator filozofiei germane datorită efectului pozitiv al acesteia asupra dezvoltării sale intelectuale.

◂ Engels, în adolescență.

▴ Afișe gigantice, înfățișându-i pe Marx și Engels la o adunare comunistă din Mongolia din anul 1990.

Anglia

În anul 1842, tânărul Engels, acum în vârstă de 22 de ani a fost trimis în Manchester, Anglia pentru a lucra în cadrul companiei din domeniul textil „Ermen și Engels" în care tatăl său era acționar. Tatăl lui Engels se gândea că în cadrul firmei din Manchester fiul său va avea șansa de a-și reconsidera gândirea radicală pe care și-o dezvoltase în liceu. În drumul spre Manchester, Engels a vizitat redacția „Gazetei renane" și l-a întâlnit pentru prima oară aici pe Karl Marx – deși cei doi nu au rămas foarte impresionați unul de celălalt. În Manchester, Engels o va întâlni pe Mary Burns, o tânără cu care va începe o relație care va dura până la moartea acesteia, în anul 1862. Mary a fost pentru Engels un fel de ghid prin Manchester și l-a ajutat să cunoască mai mulți membri ai clasei muncitoare engleze. Cei doi au menținut o relație pe viață; nu s-au căsătorit niciodată deoarece Engels era împotriva instituției căsătoriei pe care o considera nefirească și nedreaptă.

Pe durata perioadei sale în Manchester, Engels și-a luat notițe și a observat personal condițiile oribile de muncă ale muncitorilor englezi. Aceste note și observații, împreună cu experiența sa ca muncitor în cadrul firmei comerciale a tatălui său, au constituit baza pentru prima sa lucrare, intitulată „Condiția clasei muncitoare în Anglia în anul 1844". În timpul în care lucra la acest volum, Engels și-a continuat implicarea prin activități jurnalistice și o politică radicală. Se întâlnea cu anumiți membri ai mișcării cartiste și muncitorești engleze și scria pentru diferite publicații, inclusiv pentru „The Northern Star", ziarul lui Robert Owen, „New Moral World & the Democratic Review".

Paris

După o perioadă productivă de ședere în Anglia, în anul 1844, Engels s-a decis să se întoarcă în Germania. În timp ce călătorea înapoi spre Germania, s-a oprit în Paris pentru a-l întâlni pe Karl Marx, cu care corespondase până atunci. În data de 28 august 1844, Marx și Engels s-au întâlnit la Café de la Régence din Place du Palais. Cei doi s-au apropiat și au devenit prieteni pentru toată viața. În cele din urmă, Engels a rămas în Paris pentru a-l ajuta pe Marx să scrie „Familia sfântă" care reprezenta un atac la adresa „tinerilor hegelieni" și a fraților Bauer. Prima contribuție a lui Engels la lucrările lui Marx a fost aceea de a colabora la „Analele germano-franceze", un volum editat de Marx și de Arnold Ruge în Paris în același an.

Bruxelles

Între anii 1845 și 1848, Engels și Marx au trăit în Bruxelles, petrecându-și cea mai mare parte a timpului organizându-i pe muncitorii germani ai orașului. La scurt timp după sosirea acestora, s-au înscris în Liga Comunistă Germană, fiind însărcinați de conducerea acesteia să scrie un pamflet prin care să explice principiile comunismului. Această lucrare va deveni „Manifestul Partidului Comunist", cunoscut drept „Manifestul comunist". A fost publicat pentru prima dată la data de 21 februarie 1848.

Ultimii ani

După moartea lui Marx, Engels și-a dedicat ultimii ani ai vieții sale editării și traducerii lucrărilor nepublicate ale lui Marx.

Engels a murit în urma afecțiunii de cancer laringian, în Londra, în anul 1895. În urma incinerării la crematoriul Brookwood în apropiere de Woking, cenușa sa a fost răspândită deasupra Beachy Head, în apropierea Eastbourne, după cum ceruse.

Mari gânditori a căror viaţă este legată de cea a lui Karl Marx

Karl Marx a fost un remarcabil filozof social şi politic. El a creat o filozofie care va modela o mare parte a istoriei secolului XX. Să îi trecem, aşadar, în revistă pe unii dintre oamenii ale căror vieţi s-au intersectat cu cea a bărbatului care a scris "Manifestul comunist".

Filozoful care a furnizat fundamentul gândirii tânărului Marx

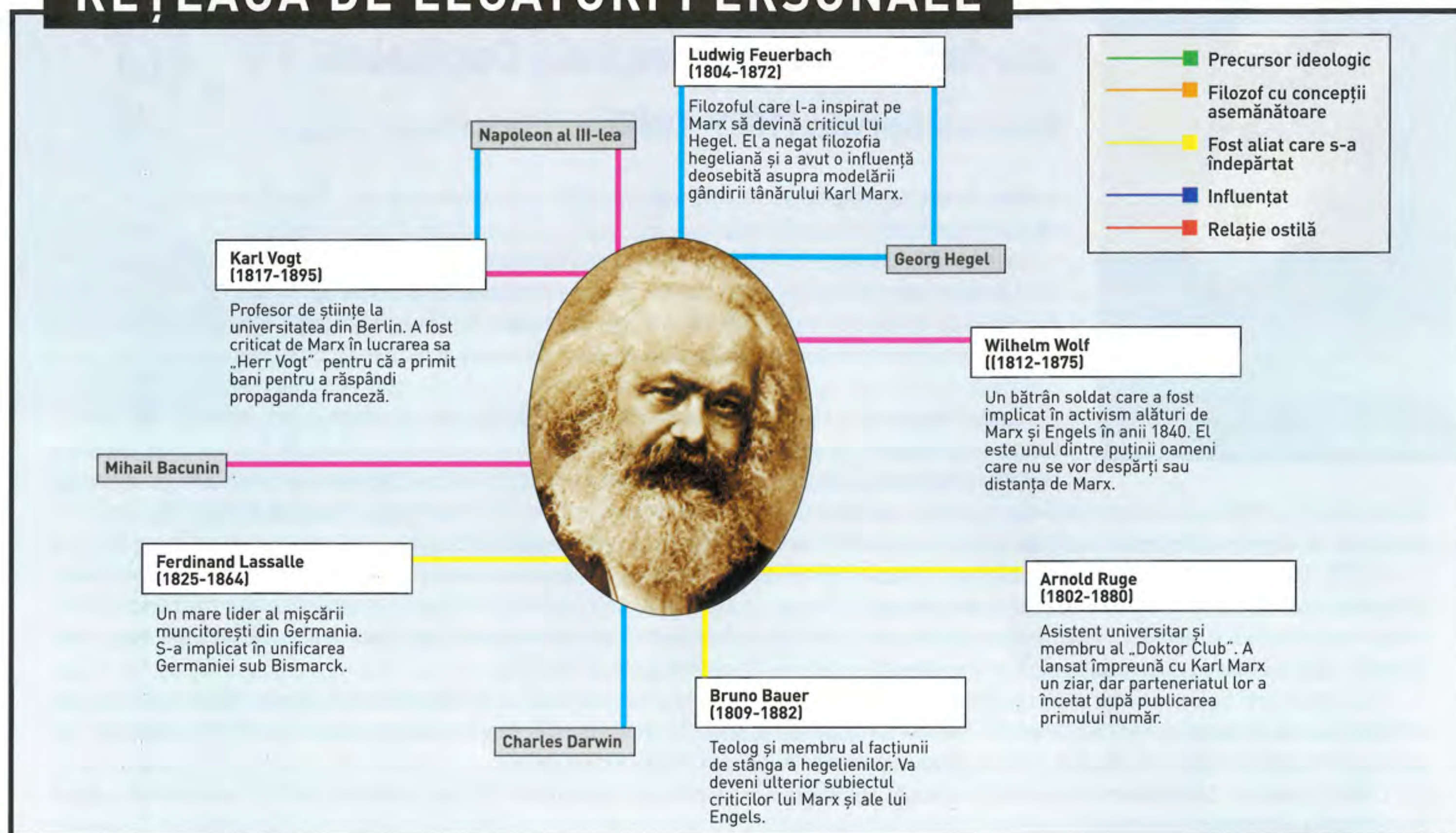
Georg Hegel (1770-1831)

Georg Wilhelm Friedrich Hegel s-a născut în anul 1770 la Stütgart în 1770; a murit în Berlin în anul 1831. După ce a studiat teologia la Tübingen, s-a dedicat studiului filozofiei contemporane şi clasicilor greci. După ce timp de şapte ani lucrează ca profesor particular în diferite locuri, îşi începe cariera ca profesor universitar în anul 1801, iniţial la Jena. După o întrerupere de un an în care a lucrat ca editor în presa scrisă la Bamberg şi o scurtă perioadă în care a lucrat ca director la un liceu din Nurenberg, a fost numit profesor de filozofie la Heidelberg, în anul 1816, de unde a fost transferat la Universitatea din Berlin, în anul 1818. Lucrările fundamentale ale lui Hegel sunt „Logica" („Wissenschaft der Logik", 1816), „Fenomelogia spiritului" („Phanomenologie des Gesites", 1807), „Enciclopedia" („Encyklopädie der philosophischen Wissenschaften", 1817) şi „Filozofia istoriei" („Vorlesungen uber die Philosophie der Geschichte", 1820). Lucrările sale au fost adunate şi publicate de către Rosenkranz în 19 volume, prima ediţie în perioada 1832-1842, cea de-a doua ediţie în perioada 1840-1854.

Filozofia lui Hegel reprezintă o încercare de a reduce la o unitate mult mai sintetică sistemul idealismului transcendental preluat de la Kant, Fichte şi Schelling. Kant considera că din punct de vedere al experienţei noastre teoretice, nu există altceva decât aparenţele lucrurilor şi substratul noumenal necunoscut şi incognoscibil al acestora, „Ding-an-sich" („lucrul în sine"). Hegel începe prin a presupune că, dacă substituim criticii distructive a experienţei teoretice pe care o formulează Kant un criticism universal productiv şi permanent progresiv, vom ajunge la concluzia că realitatea noumenală nu este un substrat incognoscibil de aparenţe, ci un proces în permanenţă activ care, atât la nivelul gândirii, cât şi al realităţii, se transformă în contrariul său pentru a se întoarce într-o formă mai înaltă şi mai bogată. Acest proces reprezintă, în forma sa cea mai simplă şi limpede, fiinţa; în cea mai deplină şi bogată formă este spirit, gândire absolută, statul, religia, filozofia. Menirea filozofiei este aceea de a urmări acest proces în toate etapele sale.

Influenţa considerabilă a lui Hegel este datorată, în mare măsură, vastităţii incontestabile a schemei sintezei sale filozofice pe care a conceput-o şi pe care a şi realizat-o parţial. O filozofie care urmărea să organizeze într-o singură formulă a dezvoltării triadice fiecare departament al cunoaşterii, de la logica abstractă până la filozofia istoriei, este deosebit de atractivă pentru cei care au înclinaţii metafizice. Însă influenţa lui Hegel este datorată într-o mare măsură şi unor circumstanţe extrinseci, două la număr. Filozofia sa reprezintă cea mai înaltă expresie a spiritului colectivismului care a caracterizat secolul al XIX-lea şi, în acelaşi timp, este cea mai extinsă aplicaţie a principiului dezvoltării care a dominat gândirea secolului al XIX-lea în literatură, ştiinţă şi teologie. În special în teologie, Hegel a revoluţionat metodele de cercetare. Aplicarea acestei noţiuni a dezvoltării în cazul criticismului biblic şi al investigaţiilor istorice este evidentă pentru oricine compară spiritul şi scopul teologiei contemporane cu spiritul şi scopul literaturii teologice din prima jumătate a secolului al XIX-lea. De asemenea, şi în ştiinţă şi literatură, înlocuirea categoriei devenirii cu cea a fiinţei este un fapt extrem de autentic, datorat influenţei metodei hegeliene. În economia politică şi în ştiinţa politică, efectul concepţiei colectiviste a lui Hegel asupra statului a înlocuit într-o mare măsură concepţia individualistă transmisă din secolul al XVIII-lea către secolul al XIX-lea. Măsura în care aceste schimbări sunt pozitive sau negative rămâne încă de analizat. Unele dintre ele au adus cu siguranţă foarte multe aspecte negative, în special în teologie, astfel încât cu greu se poate spera ca în viitor ele să aducă beneficii filozofiei sau metodei ştiinţifice.

REȚEAUA DE LEGĂTURI PERSONALE

▲ Personalitățile din casetele pe fundal gri vor fi prezentate în detaliu în acest capitol.

Poetul revoluționar german venerat de Marx

Heinrich Heine (1797-1856)

Christian Johann Heinrich Heine a fost jurnalist, eseist și unul dintre cei mai importanți poeți romantici germani. Este evocat îndeosebi pentru selecția de poezie lirică; multe dintre aceste poeme au fost puse pe muzică în forma lied-urilor de către compozitorii germani.

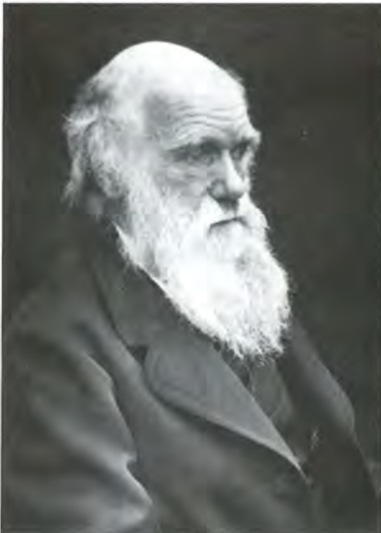
Heine s-a născut într-o familie de evrei din Düsseldorf, Germania, care a fost ocupat apoi de Franța (devenind parte din Prusia în anul 1815). În copilărie i se spunea „Harry", însă după botez, în anul 1825, numele său a devenit „Heinrich".

Tatăl său era comerciant, iar mama sa, fiica unui medic, era o femeie rafinată și educată. Când afacerea tatălui său a dat faliment, Heine a fost trimis la Hamburg. Unchiul său, Solomon, un bancher bogat, l-a încurajat să se pregătească pentru o carieră în comerț, însă afacerile sale în domeniu nu s-au bucurat de succes. Atunci s-a hotărât să studieze dreptul la universitățile din Göttingen, Bonn și la Universitatea Humboldt din Berlin, unde a participat la cursurile lui Hegel cu privire la filozofia istoriei (mai târziu va scrie un scurt poem satiric cu privire la filozofia lui Hegel, intitulat „Doctrină". În această perioadă a participat la întâlnirile „Verein für Kultur und Wissenschaft des Judentumes" („Societatea pentru cultura și studiul științific al iudaismului"). A fost membru al acestei societăți timp de trei ani și a părăsit grupul înainte de a obține licența în drept în anul 1825. În același an, s-a hotărât să se convertească de la iudaism la protestantism.

Heine este cel mai bine cunoscut pentru poezia lirică, din care o bună parte (mai ales lucrările de tinerețe) a fost pusă pe muzică de compozitori de lieduri, dintre care cel mai reprezentativ a fost Robert Schumann.

Ca poet, Heine a debutat în anul 1821 cu volumul „Gedichte" („Poezii"). Pasiunea sa amoroasă unilaterală față de verișoarele sale Amalie șiTherese l-au inspirat să scrie cele mai reușite versuri, „Buch der Lieder" („Cartea cântecelor", 1827) care reprezintă, de altfel, prima sa colecție reprezentativă de versuri.

Heine suferea de indispoziții care l-au țintuit la pat în ultimii opt ani ai vieții sale (după unele păreri se pare că suferea de scleroză multiplă sau sifilis). A murit în Paris (ultimele sale cuvinte au fost: „Dumnezeu mă va salva. Este meseria lui.") și a fost incinerat la Cimetière de Montmartre.

Teoreticianul evoluției care a oferit recenzii laudative ale volumului „Capitalul"

Charles Darwin (1809-1882)

Charles Robert Darwin s-a născut la 12 februarie 1809 în Shrewsbury, Anglia, fiind cel de-al cincilea copil al cuplului Robert și Susannah Darwin.

În anul 1825, Darwin s-a înscris la Universitatea Edinburgh din Scoția pentru a studia medicina, însă în scurt timp și-a dat seama că nu este capabil să asiste la efectuarea unei operații. În anul 1828 s-a înscris la Facultatea de Teologie din cadrul Christ's College, Cambridge, pentru a deveni preot. A renunțat și la această idee, dar a continuat să studieze. Participa la cursul de botanică al lui John Stevens Henslow, și a alcătuit o colecție de insecte care va deveni faimoasă; de asemenea, citea foarte mult. A obținut diploma în anul 1831.

La recomandarea lui Henslow, Darwin a primit poziția de naturalist în cea de-a doua expediție a lui H. M. S. Beagle care intenționa să ajungă pe coasta Americii de Sud. Astfel, în luna decembrie a anului 1831, Darwin a plecat la bordul navei „The Beagle", expediție care a durat până în luna octombrie a anului 1836. Pe parcursul acestei călătorii, Darwin a observat că anumite tipuri de organisme există numai în anumite zone și că multe organisme au suferit schimbări care le-au permis să se adapteze la anumite condiții de mediu. În anul 1839, Darwin va publica „Jurnalul expediției Beagle".

În 1859, Darwin a publicat „Originea speciilor prin selecție naturală sau conservarea speciilor favorizate în lupta pentru existență". Ideea lui principală era aceea că, în lupta pentru supraviețuire, anumite organisme se adaptează mai bine decât altele la mediul înconjurător și în momentul în care acești supraviețuitori se reproduc, ei transmit trăsăturile lor moștenitorilor, determinând specia să evolueze. Un filozof englez, Herbert Spencer a creat expresia „supraviețuirea celui mai puternic" pentru a descrie în cel mai fericit mod această idee.

Publicarea cărții lui Darwin a atras atenția întregii lumi asupra teoriei sale și a creat premisele unei înflăcărate dispute internaționale. Darwin era conștient de toate criticile pe care le primea și a încercat să răspundă acestora în cele cinci ediții suplimentare ale volumului „Originea speciilor" pe care le-a scris de-a lungul vieții. Cu toate acestea, prima ediție este, de departe, cea mai reușită.

Odată cu volumul „Originea omului și selecția sexuală" (1871), Darwin a produs din nou tumult înflăcărat în lumea științifică, sugerând că oamenii și maimuțele au un străbun comun.

Darwin s-a căsătorit cu Emma Wedgwood, verișoară de gradul întâi, în anul 1839. Patru dintre fiii acestora au devenit oameni de știință de renume. Darwin a murit la data de 19 aprilie 1882 și a fost înmormântat la Westminster Abbey.

Împăratul francez care l-a susținut pe adversarul lui Marx, Karl Vogt

Carol Ludovic Napoleon Bonaparte (1808-1873)

Carol Ludovic-Napoléon Bonaparte, cunoscut drept Napoléon al III-lea, a fost primul președinte al Republicii Franceze și singurul împărat al celui de-al Doilea Imperiu Francez. Pozițiile sale reprezintă o distincție neobișnuită: primul președinte titular și ultimul monarh al Franței.

Dreapta monarhistă (susținători fie ai casei regale Bourbon, fie ai casei regale de Orleans) și o mare parte a aristocrației îl susțineau ca fiind un candidat „mai puțin rău", un bărbat care va restaura ordinea și va pune capăt instabilității în Franța, perioadă care durase de la înlăturarea monarhiei în luna februarie și care va preveni izbucnirea unei revoluții proto-comuniste (după ideile lui Friedrich Engels). Pe de altă parte, Ludovic-Napoleon câștigase și o mare parte din clasa muncitoare, prin indicații vagi cu privire la viziunile sale economice progresiste. Victoria sa zdrobitoare se datora înainte de toate susținerii maselor din zonele rurale, îndepărtate de lumea politicii și pentru care numele Bonaparte avea o anumită semnificație, în comparație cu ceilalți contracandidați, prea puțin cunoscuți. Pe perioada mandatului său de președinte, Ludovic-Napoléon Bonaparte era supranumit „Principele-Președinte" (Le Prince-Président).

După luni de stagnare și folosind banii ibovnicei sale, Harriet Howard, a organizat o lovitură de stat și a dobândit puteri dictatoriale, la data de 2 decembrie 1851. Lovitura de stat a fost mai târziu validată printr-un plebiscit, ale cărui premise privind corectitudinea și legalitatea au rămas sub semnul întrebării. Lovitura de stat din anul 1851 i-a îndepărtat pe republicani. Victor Hugo, care îl susținuse până atunci pe Ludovic-Napoléon Bonaparte, a decis să se retragă în exil după această lovitură de stat și a devenit unul dintre cei mai aprigi critici ai lui Napoléon al III-lea. Domnia sa va continua până în momentul în care va fi forțat să abdice după dezastruosul Război franco-prusac din anul 1870. Va muri în exil în anul 1873.

Părintele economiei moderne și premergătorul unor teoreticieni precum Marx

Adam Smith (1723-1790)

Odată cu lucrarea sa „Avuția națiunilor", Adam Smith a creat premisele pentru dezvoltarea gândirii economice contemporane. Curentul inițiat de Adam Smith a fost continuat de David Ricardo și Karl Marx în secolul al XIX-lea și de Keynes și Friedman în secolul al XX-lea.

Adam Smith s-a născut într-un mic orășel, Kirkcaldy, în Scoția. Aici mama sa l-a crescut până a intrat la Universitatea din Glasgow la vârsta de 14 ani, după cum se obișnuia la acea vreme, obținând o bursă. Mai târziu a urmat cursurile colegiului Balliol la Oxford, absolvind cu un volum considerabil de cunoștințe privind literatura europeană și cu un dispreț înăbușit față de școlile engleze.

Smith este recunoscut astăzi pentru explicația pe care a oferit-o cu privire la modul în care interesul propriu rațional într-o economie bazată pe o piață liberă duce la bunăstare economică. Poate fi surprinzător pentru cei care îl consideră pe Smith un susținător al individualismului necruțător faptul că prima sa lucrare majoră s-a concentrat pe etică și caritate.

În același timp, Smith avea o viziune blândă cu privire la propriul interes. Nega viziunea conform căreia iubirea de sine „era un principiu care nu ar putea niciodată să fie virtuos la niciun nivel". Smith argumenta că viața ar fi dură dacă „sentimentele care, prin însăși natura ființei noastre, ne influențează frecvent comportamentul, nu pot să pară virtuoase în nicio ocazie sau nu merită stimă și cuvinte elogioase din partea nimănui".

Seria de cinci volume a „Avuției națiunilor" a căutat să scoată în evidență natura și motivele prosperității unei națiuni. Astfel, Smith considera că principalul motiv al prosperității este creșterea diviziunii muncii. A oferit astfel celebrul exemplu al cuielor. El a afirmat că zece muncitori pot produce 48.000 de cuie pe zi dacă fiecare dintre cele optsprezece sarcini specializate ar fi fost atribuite unor anumiți muncitori. Productivitate medie: 4.800 de cuie pe muncitor pe zi. În lipsa diviziunii muncii, un muncitor ar fi putut produce, cu ceva noroc, un cui pe zi.

Scrierile lui Smith sunt atât o incursiune în știința economiei, cât și un ghid politic pentru realizarea bunăstării națiunilor. El considera că dezvoltarea economică a fost cel mai bine stimulată într-un mediu de competiție liberă care funcționa în conformitate cu „legile naturale" universale. Deoarece studiul lui Smith era cel mai sistematic și cuprinzător studiu de până atunci, gândirea sa economică a devenit fundamentul economiei clasice. De asemenea, datorită faptului că multe dintre ideile sale s-au bucurat de o durabilitate mai mare decât cele ale oricărui alt economic, Adam Smith este considerat, pe bună dreptate, alpha și omega științei economice.

Marele luptător anarhist

Mihail Bacunin (1814-1876)

Mihail Alexandrovici Bacunin a fost un binecunoscut revoluționar rus a cărui filozofie politică a reprezentat doctrina revoluționară cunoscută sub numele de anarhism colectivist (anarho-colectivism).

Născut în Imperiul Rus, într-o familie de nobili, Bacunin și-a petrecut tinerețea ca ofițer de cavalerie în armata rusă, însă a renunțat la această poziție în anul 1835. S-a mutat la Moscova, unde a studiat filozofia și a început să frecventeze cercurile radicale unde a fost puternic influențat de Alexander Herzen. În anul 1842, Bacunin a părăsit Rusia și s-a îndreptat spre Dresda, ajungând în cele din urmă la Paris, unde i-a întâlnit pe George Sand, Pierre-Joseph Proudhon și Karl Marx.

A fost chemat înapoi în Rusia în anul 1844 de către țarul Nicolae I, însă a refuzat. Ca o consecință a acestui fapt, i-a fost revocat statutul nobiliar și a fost condamnat, în absență, la muncă silnică în Siberia. În cele din urmă a fost deportat din Franța deoarece s-a exprimat împotriva opresiunii Rusiei asupra Poloniei. În anul 1849 a fost arestat în Dresda pentru participarea sa la rebeliunea cehă din anul 1848. A fost trimis în Rusia unde a fost închis în închisoarea Petru și Paul din Sankt Petersburg, unde a rămas până în anul 1857, când a fost exilat într-o tabără de lucru din Siberia.

A reușit să evadeze, ajungând pentru o scurtă perioadă în Londra unde a lucrat împreună cu Alexander Herzen la un ziar radical, „The Bell". În cele din urmă în anul 1863 a părăsit Londra, îndreptându-se spre Polonia pentru a se alătura insurecției. Nu a reușit să ajungă la destinație și și-a petrecut o perioadă de timp în Elveția și Italia. În anul 1870, Bacunin a fost implicat în insurecția din Lyon, care a precedat Comuna din Paris.

Bacunin este considerat una dintre cele mai importante figuri din istoria anarhismului și oponentul marxismului. El afirma – împotriva anumitor idei ale marxiștilor – că nu toate revoluțiile trebuie să fie violente. De asemenea, a respins concepția lui Marx referitoare la „dictatura proletariatului" pe care susținătorii lui Marx o traduc în termeni moderni drept „democrație a muncitorilor", dar care menține statul în timpul tranziției spre comunism. Bacunin, „care abandonase acum ideile sale privind o dictatură revoluționară", a insistat asupra faptului că revoluțiile trebuie conduse direct de oameni, în timp ce orice „elită iluminată" trebuie să exercite numai o anumită influență asupra acestora, rămânând „invizibile... fără să impună... lipsite de toate drepturile și semnificațiile oficiale". Era de părere că statul trebuie abolit imediat deoarece orice formă de guvernământ duce, în cele din urmă, la opresiune. Cu toatea-cestea, Marx a rămas refractar la ideile lui Bacunin și a respins criticile acestuia. Bacunin continuă să reprezinte o influență semnificativă asupra anarhiștilor din zilele moderne, precum Noam Chomsky.

Influența și moștenirea lui Karl Marx

Karl Marx se considera, probabil, teoretician. Voia ca ideile sale să schimbe lumea, dar și-a dat seama de faptul că acestea vor juca un rol important în modelarea istoriei. Cu toate acestea, sunt puțini oameni în istoria filozofiei ale căror idei vor schimba lumea așa cum au făcut-o ideile lui Karl Marx.

▲ Mormântul lui Karl Marx din cimitirul Highgate, în Londra.

Influența lui Marx

SCRIERILE LUI MARX ȘI ENGELS acoperă o arie largă de subiecte și prezintă o analiză complexă a istoriei și a societății, din punct de vedere al relațiilor dintre clasele sociale. Succesorii celor doi s-au inspirat din lucrările acestora pentru a propune o perspectivă teoretică distinsă, coerentă, denumită marxism. Cu toate acestea, au existat numeroase dezbateri între marxiști cu privire la modul în care trebuie interpretate scrierile lui Marx și la modul în care trebuie aplicate concepțiile sale la evenimentele și condițiile actuale. Mai mult decât atât, trebuie făcută o distincție între „marxism" și „ceea ce credea Marx"; de exemplu, cu puțin timp înainte de a muri, în anul 1883, Marx a scris o scrisoare liderului francez al muncitorilor Jules Guesde și ginerelui său, Paul Lafargue, numindu-i „palavragii revoluționari" și acuzându-i de lipsă a credinței în clasa muncitoare. După ce partidul francez s-a împărțit în facțiunea reformistă și cea revoluționară, unii l-au acuzat pe Guesde (liderul facțiunii revoluționare) de faptul că primea ordine din partea lui Marx; Marx i-a replicat lui Lafargue: „Dacă ăsta este marxism, atunci eu nu sunt marxist" (într-o scrisoare către Engels, Marx l-a acuzat pe Guesde că este, de fapt, „bacuninist").

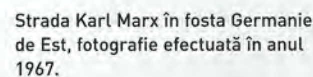
În esență, oamenii folosesc cuvântul „marxist" pentru a-i descrie pe cei care se bazează pe limbajul conceptual al lui Marx (de exemplu, „mijloc de producție", „clasă", „fetișism al mărfii") pentru a înțelege societatea capitalistă sau alte societăți sau pentru a-i descrie pe cei care cred că o revoluție a muncitorilor este singurul mijloc de realizare a unei societăți comuniste. În special în mediile academice, cei care acceptă multe dintre teoriile lui Marx, dar nu și toate implicațiile acestora, își spun „marxiști".

La șase ani după moartea lui Marx, Engels și alți apropiați de-ai săi au fondat „A Doua Internațională" ca bază pentru continuarea activismului politic. Această organizație s-a bucurat de mult mai mult succes decât Internaționala I, cuprinzând partide ale maselor de muncitori, în special Partidul Social Democrat German, un partid puternic și care avea o viziune predominant marxistă. A doua Internațională s-a destrămat în anul 1914, în mare parte deoarece unii membri au devenit susținători ai socialismului evolutiv al lui Edward Bernstein, precum și din cauza diviziunilor accelerate de Primul Război Mondial.

Primul Război Mondial a condus și la Revoluția din Rusia din anul 1917 când o facțiune de stânga a celei de-A Doua Internaționale, bolșevicii, conduși de Vladimir Lenin, au preluat puterea. Revoluția a dinamizat muncitorii din lume, făcându-i să își întemeieze propria facțiune a bolșevicilor, Cea de-A Treia Internațională. Lenin afirma că este succesorul filozofic și politic al lui Marx și a prezentat un program politic, denumit „leninism" sau „bolșevism" care impunea o revoluție pusă la cale și condusă de un Partid Comunist, organizat la nivel central.

Marx credea că revoluția comunistă va avea loc în societățile industriale avansate, precum Franța, Germania și Anglia; Lenin însă argumenta că în era imperialismului și ca urmare a „legii dezvoltării neuniforme", în care Rusia avea, pe de parte, o societate agricolă învechită, însă, pe de altă parte, unele dintre cele mai actualizate preocupări industriale, „lanțul" se poate rupe în punctele sale cele mai fragile, adică în așa-numitele țări „înapoiate" și poate aprinde revoluția în societățile industriale avansate ale Europei, unde societatea este pregă-

▲ Marx (rândul din spate, în dreapta), Engels, și fiicele lui Marx.

Strada Karl Marx în fosta Germanie de Est, fotografie efectuată în anul 1967.

◀ O scrisoare cu semnătura lui Marx.

▲ Vladimir Lenin, liderul Revoluției din Rusia, care a încercat să creeze o societate bazată pe ideile lui Marx.

Proletarii n-au de pierdut în această revoluție decât lanțurile. Ei au o lume de câștigat.

tită pentru socialism și care ar putea astfel să vină în ajutorul situației muncitorilor din Rusia.

Marx și Engels au făcut un comentariu semnificativ în prefața ediției comuniste a „Manifestului comunist":

„Acum, întrebarea este: poate obcina rusească, deși extrem de rămasă în urmă, încă o formă de proprietate comună primitivă asupra pământului, să treacă direct la forma înaltă a proprietății comune comuniste? Sau, dimpotrivă, aceasta trebuie să treacă mai întâi prin același proces de disoluție precum cel care constituie evoluția istorică din vest?

Singurul răspuns la aceasta astăzi este acesta: În cazul în care revoluția din Rusia va deveni semnalul pentru o revoluție proletară în vest, astfel încât ambele să se completeze reciproc, actuala proprietate comună rusească a pământului poate servi ca punct de plecare pentru dezvoltarea comunistă."

—(Marx și Engels, Prefață la ediția în limbă rusă a "Manifestului comunist")

Cuvintele lui Marx au servit ca punct de plecare pentru Lenin care, împreună cu Troțki, considera dintotdeauna că revoluția rusească trebuie să devină „un semnal pentru revoluția proletară din vest". Susținătorii lui Troțki afirmau că eșecul revoluției în vest, alături de liniile trasate de Marx, de a veni în ajutorul revoluției din Rusia după anul 1917, a dus la apariția stalinismului, stabilind aspectul istoriei pentru 70 de ani. Este ceea ce se numește „teoria revoluției permanente" care a devenit politică oficială în Rusia până la moartea lui Lenin în anul 1924 și dezvoltarea ulterioară a concepției „socialism într-o singură țară" a lui Stalin.

În China, Mao Tzedong se considera moștenitor al lui Marx, afirmând în plus că și țăranii, alături de muncitori, trebuie să joace un rol principal într-o revoluție comunistă, chiar și în țările lumii a treia, caracterizate de feudalism și țărani în absența muncitorilor în industrie. Mao a numit aceasta „Noua revoluție democrată". Punctul de plecare era reprezentat de lucrările lui Marx, care afirmase că transformarea revoluționară a unei societăți poate avea loc în țări care au atins o etapă capitalistă de dezvoltare cu o majoritate proletară. Marxism-leninismul îmbrățișat de Mao a devenit cunoscut în toată lumea sub denumirea de „maoism".

Sub conducerea lui Lenin și, în special, sub conducerea lui Iosif Stalin, suprimarea drepturilor individului în numele luptei pentru capitalism, precum și epurările staliniste au părut tuturor ca fiind caracteristice marxismului. Această impresie a fost încurajată de către statele occidentale, orientate spre capitalism, precum și de politica Războiului Rece. Întotdeauna în dezacord cu vocile marxiste — marxiștii vechii școli ai celei de-a Doua Internaționale, erau comuniștii de stânga care s-au separat de cea de-a Treia Internațională la scurt timp după formarea sa și, mai târziu, Leon Troțki și succesorii acestuia care au înființat o „A Patra Internațională" în anul 1938 pentru a concura cu cea a lui Stalin, pretinzând că reprezintă adevăratul bolșevism.

Format în mediul celei de-A Doua Internaționale, în anii 1920 și 1930, un grup de dizidenți marxiști a fondat Institutul pentru Cercetări Sociale din Germania, printre care se numărau Max Horkheimer, Theodor Adorno, Erich Fromm și Herbert Marcuse. Ca grup, acești autori sunt deseori numiți „Școala de la Frankfurt". Lucrarea acestora este teoria critică, un gen de filozofie marxistă și critică individuală, influențată de Hegel, Freud, Nietzsche și Max Weber.

Școala de la Frankfurt s-a desprins de marxiștii timpurii, inclusiv de Lenin și bolșevism, prin mai multe modalități-cheie. În primul rând, scriind în perioada influenței stalinismului, ei aveau mari îndoieli cu privire la conceptul marxist tradiționalist al conștiinței de clasă proletare. În al doilea rând, spre deosebire de marxiștii timpurii, în special Lenin, au respins determinismul economic. Având o putere de influență deosebită, lucrarea lor a fost criticată atât de marxiștii ortodocși, cât și de unii marxiști implicați în practica politică, pentru că s-au desprins de teoria marxistă a luptei practice și au transformat marxismul într-o instituție pur academică.

În anul 1978, G. A. Cohen a încercat să apere gândirea lui Marx, considerând-o o teorie coerentă și științifică asupra istoriei, reiterând doctrinele centrale într-un limbaj specific filozofiei analitice. Aceasta a dat naștere marxismului analitic, o mișcare academică din care făceau parte Jon Elster, Adam Przeworski și John Roemer. Bertell Ollman este un alt anglofon, apărător al lui Marx la nivel academic, asemeni israelianului Israeli Shlomo Avineri.

În lucrarea „Capitalul" (2006) a lui Karl Marx, biograful Francis Wheen reiterează observația lui David McClellan conform căreia deoarece marxismul nu a câștigat teren în Occident, „nu s-a transformat într-o ideologie oficială și face astfel obiectul unui studiu serios, fără obstrucționări din partea controalelor guvernului".

Critici

Economic

Mulți susținători ai capitalismului au subliniat faptul că acesta reprezintă un mijloc mult mai eficient de a genera și de a redistribui bunăstarea decât socialismul sau comunismul sau că prăpastia dintre bogați și săraci care făcea obiectul intereselor lui Marx și Engels a fost doar un fenomen temporar. Unii au sugerat că interesul propriu și necesitatea de a acumula capital este o componentă inerentă a comportamentului uman și că aceasta nu este determinată de adoptarea capitalismului sau a unui alt sistem economic specific și că diferite sisteme economice reflectă diferite reacții sociale la acest fapt. Școala australiană de economie a criticat utilizarea de către Marx a teoriei muncitorești a valorii. În plus, represiunea politică și problemele economice ale mai multor state comuniste au contribuit la distrugerea reputației lui Marx în lumea occidentală, în special după căderea Zidului Berlinului și colapsul Uniunii Sovietice. Unii marxiști argumentau faptul că fosta URSS reprezenta o variantă a capitalismului de stat a cărui colaps nu afectează veridicitatea marxismului.

Friedrich Hayek a oferit o replică lui Marx; în volumul său, „Drumul către servitute" (1944). Hayek prezintă sau intenționează să prezinte faptul că problemele de coordonare într-o economie socialistă (condiția necesară pentru comunismul pur ulterior și „paralizarea statului"), fie că economia socialistă era controlată democratic, fie sub conducere leninistă, vor duce în mod inevitabil la „gâtuiri" ale producției pe măsură ce așa-zisa muncă de „planificare" înlocuiește producția destinată uzului. Succesorii lui Hayek au în vedere cozile de așteptare și insuficiențele care rezultă din raționalizarea planificată (fie că este vorba de societăți comuniste sau de democrații aflate în perioade de război, precum Anglia, din anul 1939 până în anul 1951) pentru a demonstra că pe termen scurt, economia socialistă sau leninistă creează nedreptate.

▸ Clădirea Karl Marx Hof din Viena. Este o locuință complexă, denumită după numele filozofului politic și economic german.

▾ Jean Paul Sartre, celebrul filozof existențialist. Sartre a oferit o interpretare existențialistă marxismului.

▾ O paradă de 1 Mai în Moscova anului 1964. Portretul lui Marx reprezenta un simbol al comunismului.

Unii argumentează că în timp ce prăpastiile socio-economice dintre burghezie și proletariat au rămas, industrializarea în țări precum Statele Unite și Marea Britanie a dus la ascensiunea unei clase de mijloc care nu era interesată de revoluție, precum și ascensiunea unui stat prosper care a ajutat includerea oricăror tendințe revoluționare în rândurile clasei muncitoare. În timp ce devastarea economică din timpul Marii Crize Economice a extins apelul la marxism în lumea dezvoltată, guvernul viitorului îngrădește, iar redresarea economică duce la un declin al influenței acestuia. În contrast, marxismul a rămas extrem de influent în societățile feudale și nedezvoltate industrial, precum Rusia țaristă, în care revoluția bolșevică s-a bucurat de succes.

Criticii afirmă faptul că eșecurile la nivel intern ale Uniunii Sovietice și colapsul ulterior au fost rezultatul direct al eșecurilor practice ale lui marxismului. Dimpotrivă, cei mai mulți marxiști consideră că însăși abandonarea marxismului în Uniunea Sovietică a dus la destrămarea acesteia, din cauza izolării în imaginea unei țări rămase în urmă, nepregătite încă pentru socialism. Marx era de părere că din capitalismul matur se pot dezvolta multe forme avansate de producție, iar necesitățile privind dezvoltarea unui sistem de educație și a aparatelor democratice pentru a permite oamenilor să controleze în mod decisiv statul (și, în cele din urmă, „paralizarea statului" sub forța unui comunism realmente matur) sunt posibile doar prin intermediul unei populații democratice și educate la nivel înalt. Se pare

că Marx nu sugera că o etapă a dezvoltării economice poate fi pur și simplu omisă, după cum insinua ideologia sovietică. Mai degrabă, considera că nicio națiune nu ar trebui să fie în stare să desăvârșească socialismul (ca să nu mai vorbim de comunismul matur) până nu își dezvolta un sistem capitalist modern; comunismul matur solicita un nivel de bunăstare și tehnologie care să permită îndeplinirea necesităților materiale de bază ale tuturor cetățenilor prin puțină muncă, în medie, pe persoană, într-o anumită perioadă de timp. Această realizare ar fi permis eliberarea timpului și energiei oamenilor, pentru a le permite participarea integrală în conducerea democratică a societății, pentru ca în final să depășească sentimentul de alienare pe care modelul revoluțiilor tehnologice l-a cauzat de-a lungul istoriei – un arc gigantic în care societățile se dezvoltă din „comunismul primitiv" al grupurilor mici care aveau o inegalitate slabă sau non-structurală prin marile imperii agrare (de cele mai multe ori aceasta implicând sclavie, pe de o parte și monarhi prosperi, pe de altă parte); Marx considera că acestea sunt punctul culminant al inegalității, prin feudalism și capitalism către organizarea socialistă a societății în care toți pot participa egal datorită dezvoltării tehnologice. „Elitele" din societatea feudală și capitalistă au devenit mult mai capabile să domine alte elite prin economie sau ideologie – rolul acestora în societate este încheiat – pe măsură ce clasa muncitoare s-a dezvoltat și a devenit „groparul" capitalismului.

▲ O demonstrație a muncitorilor în Londra în secolul al XX-lea.

Un moment festiv dedicat lui Marx și Engels în Berlin.

Sistematic

Deși a omagiat multe dintre ideile lui Marx, un critic intrigant al lui Marx a fost Louis Feuer, profesorul de filozofie al Universității din California, Berkeley. În introducerea sa la „Opere alese cu privire la economice și politică", publicată în anul 1960, Feuer și-a susținut cu vehemență acest punct de vedere, exprimat și de ceilalți, conform căruia marxismul are multe dintre caracteristicile unei religii – cu alte cuvinte, marxismul depinde în mare măsură de un anumit tip pătimaș de credință, nedovedită științific, care este specifică gânditorilor tipici și religioși. În același mod, în introducerea sa, Feuer a argumentat faptul că Marx a avut o influență foarte puternică și pozitivă în gândirea socială și economică a oricărei țări moderne, în special din Europa de Vest, dar și asupra Statelor Unite ale Americii.

În timp ce Marx și Engels s-au concentrat aproape în exclusivitate asupra dezvoltărilor occidentale, după presupusa dezvoltare a capitalismului, acesta pierdea din vedere problemele națiunilor mai puțin dezvoltate, precum Rusia. Această problemă a teoriei marxiste — cu toate acestea revoluțiile aveau loc în zonele mai puțin dezvoltate din lume, chiar mai mult decât în cele mai avansate state capitaliste — era cunoscută de la începutul secolului al XX-lea și majoritatea lucrărilor lui Vladimir Lenin și ale altor marxiști și autori și teoreticieni marxiști au încercat să o rezolve. Colecția de lucrări a lui Lenin conține mai multe exemple cu privire la insistența sa asupra ideii că victoria socialismului în Rusia depindea de răspândirea acesteia în națiunile puternic industrializate. Troțki a dezvoltat celebra teorie a „revoluției permanente" pentru a prezenta modul în care revoluțiile din țările slab dezvoltate, precum Rusia, pot avea succes, pe măsură ce sunt răspândite în Occident. După moartea lui Lenin, ideile acestuia au fost combătute de Stalin, care considera că este posibil să fie stabilit „socialismul într-o singură țară". În esență, Lenin a afirmat, preluând teoria de la alți câțiva scriitori marxiști contemporani, că prin imperialism, burghezia țărilor prospere utilizează „surplusul" din coloniile imperiale pentru a mitui efectiv clasa muncitoare.

Unii pun la îndoială astăzi valabilitatea teoretică și istorică a „clasei" drept construcție analitică sau actor politic. În acest sens, unii se îndoiesc de încrederea lui Marx asupra noțiunilor secolului al XIX-lea care legau știința de ideea de „progres" (evoluție socială). S-a observat faptul că de la Marx capitalismul s-a schimbat mult, iar diferențele și relațiile de clasă sunt mult mai complexe - dând drept exemplu faptul că o mare parte din acțiunile corporatiste din Statele Unite este deținută de muncitori prin fonduri de pensii. Criticii acestei analize aduc argumentul conform căruia cei mai importanți acționari încă dețin 50 % din companiile publice naționale.

100 DE PERSONALITĂȚI

Oameni care au schimbat destinul lumii

KARL MARX

DeAGOSTINI